

מדשן ביתך

גליון
מס' 516

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

במדבר
תשפ"ה

נבקש להמשיך להתפלל לרפואתו השלימה של אבינו הרב יוסף בן ביילא בתושח"י

פרשת במדבר

שבת שלפני מתן תורה

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (א - א)

כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר, הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכן נאמר "במדבר סיני". [במד"ר א' - ז].

רמז לדברי רש"י אומר ה"חם סופר", חומש ויקרא מסיים בפסוק "אלה המצות אשר צוה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני" [ויקרא כ"ז ל"ד], ומיד בתחילת חומש במדבר סמוך לו הפסוק "במדבר סיני", התורה באה ללמדנו שאם אין אדם משים עצמו כמדבר, אינו יכול לדעת את עומק התורה וסודותיה.

מוסיף לבאר האדמו"ר מאלכסנדר, הר"ן בנדרים [דף ל:]. מסביר את מהות קידושי האשה, מכיון שהיא מסכימה לקידושי האיש, ומבטלת דעתה ורצונה, ומבטלת דעתה כלפי בעלה כדבר של הפקר, והבעל מכניסה לרשותו. וזה אומר המדרש, כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר, הפקר, אינו יכול לקנות את חכמת התורה. עליו להפקיר את עצמו ולבטל את עצמו לגמרי אל התורה, אז התורה תוכל לשרות בו, ורק ע"י כך יוכל לקנות את קניינה.

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (א - א)

כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר, הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכן נאמר "במדבר סיני". [במד"ר א' ז].

המשנה באבות [פרק ו] מונה בין הדברים שהתורה נקנית בהם את הענוה, אוהב את הבריות ונושא בעול עם חבריו. בספר "דרכי מוסר" מביא בשם רבי יוסף רוזנבסקי שאומר, מידות אלו לא יוכל אדם להשיגן כשהאנוכיות שלו ממלאה את כל ישותו, שכן על כל פגיעה מדומה בכבודו יצא וירעיש עולמות, ובהיותו עוסק כל הזמן רק בעצמו, מתי יפנה לבבו לאהוב את הבריות ולשאת איתם בעול. זוהי כוונת המדרש, כל מי שאינו שם עצמו כהפקר, אינו יכול לקנות התורה, ולא יכול להגיע גם לא למפתח התורה, שהן הן הדברים שהתורה נקנית בהן, משום שכל עוד שאינו מבטל קניינו העצמי, היינו אנוכיותו ושם עצמו הפקר, אין המידות הללו בנות השגה עבורו כלל.

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד" (א - א)

מכאן שנו חכמים בשלשה דברים נתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר.

[במד"ר א' ז].

כותב ה"שפת אמת" [תרס"ד], הלכות שבת ניתנו במרה עוד קודם למתן תורה, ובדומה לכך לפני שתניק נכנס לברית כבר נכנס הוא לשבת קודש, ורק לאחר מ"כ יכול להיכנס לברית, ועל כן השבת שלפני שבועות היא שבת גדולה וחשובה ביותר כהקדמה למתן תורה, שהיא כשבת עליה לתורה שקודם הנישואין בין ישראל להקב"ה.

כתוב בשו"ע [או"ח סי' תכ"ח ס"ד], ולעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת. הטעם לכך כתב בספר "ערכי יהושע" בשם רבי יהושע העשיל ממאניסטרשיטש זצ"ל, משום שאחת מן המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם הוא - 'המכיר את מקומו' [אבות פ"ו - מ"ז], ולזאת קוראים פרשת הדגלים שבאמצעותם נקבע מקום כל שבט ושבט, ומקריאת פרשה זאת בכל שנה יתבונן כל אחד להתעורר להכיר את מקומו, ויזכה ע"י לקבל את התורה בהווה בחג השבועות, כנודע שבחג השבועות מתעוררת הארה עליונה מאור הגדול בנתינת התורה בהר סיני, ונמשך מהאור הנפלא הזה הארת עיני ישראל - שיאירו עיניהם באור התורה, לחדש חידו"ת בכל שנה ושנה חדשים לבקרים, ולזה צריך קודם שיכיר כל אחד את מקומו.

רבי משה פיינשטיין מבאר, ישנם אנשים שאומרים לעצמם, מי אני ומה אני, גם אם אעמול בתורה לא אגיע למדרגה של ממש, ונופלים לייאוש. לכן קוראים פרשת במדבר, ששם מופיעים כל הפקודים, ללמד, שכל יהודי בין קטן ובין גדול, נמנה בפני עצמו, ולכל יהודי ויהודי יש ערך וחשיבות, וזה חיזוק לפני קבלת התורה.

רעיון נוסף רמזו בפסוק בפרשתנו המקדימה בקריאתה למתן תורה, "מנגד סביב לאוהל מועד יחנו" [ב' ב]. כל עם ישראל חונים סביב אוהל מועד, סביב המשכן אשר משה רבנו ובני שבט לוי סמוכים לו, למרות כל העיסוקים והטלטולים. נכון שחייבים לדאוג לפרנסה ולחינוך הילדים, התחייבויות משפחתיות וחיי חברה, הכל נכון, אבל כל העיסוקים יהיו סביב התורה, שחלילה לא יהיה נגד התורה ועל חשבון לימוד התורה, וככל שימעט האדם מעיסוקיו, יהיה לו בית קיבול להארת מתן תורה. וע"ע להלן פ"א פסו"י י"ז טעם נוסף.

מדוע דווקא בשלושה דברים אלו, מסביר מהר"י אסאד, האש מסמלת את החמימות, כשאדם הולך לעשות מצווה, ראוי שיעשה אותה בחמימות וברגשי קודש. המים מסמלים קרירות, כאשר אדם רץ לעשות עבירה, לפחות שיהיה קריר כשהוא עושה אותה. ובמדבר, כשאדם נמצא עם אנשים המדברים דברים בטלים (אין הכוונה לדברים אסורים, אלא רק לדברים בטלים), שב ותשתוק.

רבי מאיר שפירא מלובלין אומר, התורה אשר ניתנה לעם ישראל, על מנת שיקיימוה בכל הזמנים ובכל התנאים. בין אם היחיד ובין אם הרבים יצטרכו למסור נפש עליה, ולא מסירות נפש חד פעמית, אלא אפילו כשהיה הכרח לחיות זמן רב בתנאי מסירות נפש וסבל על אנושי, מחובתו של יהודי לעמוד בכל, ולא לוותר על תורתו ואמונתו. ומוסיף, קורות ימי עמנו מראשית הופעתו של היהודי הראשון, אברהם אבינו, בתורתו ובאמונתו באלוקים חיים, ועד ימינו אלה, מאשרות את זה. בשלושה דברים ניתנה תורה, "באש", באברהם אבינו שקפץ לתוך כבשן האש, למען אמונתו, מסירות נפש של יחיד. "במים", כשנחשון בן עמינדב, ואחריו כל ישראל, קפצו לים, מסירות נפש של כל העם. "במדבר", תופעה של מסירות נפש מתמידה, כשישראל הלכו במדבר בארץ לא זרועה.

ומזה נלמד שנהיה עמלים בתורה, גם בכל האופנים, "באש" כשהחום מעיק, "במים" כאשר גשם וקור שולטים בכיפה, וצריך לילך לבית המדרש לא נייענו שום רוח וגשם, כמו שכתוב, בבית אלוקים נהלך ברגש, ברג"ש ר"ת ב'רד, ר'וח, ג'שם, ש'לג, ו'במדבר" הוא הדבר השלישי, גם כשחסר הרבה דברים גשמיים כמו במדבר, להיות שקוע בתורה הקדושה, ובוזה נוכיח לה: את אהבתנו אליו, ככתוב בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, ולכן פרשת במדבר הוא קודם מתן תורה ללמד אותנו באיזה מצב צריך לקבל התורה.

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד" (א - א)

מכאן שנו חכמים בשלשה דברים נתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר. ולמה נתנה בשלשה דברים הללו, אלא מה אלו חנם לכל באי העולם כך דברי תורה חנם הם, שנאמר [ישעיה נ"ה - א]: הוי כל צמא לכו למים. [במד"ר א' ז].

מבואר במדרש שהתורה נמשלה למים שהם מצויים בכל מקום, וניתנים בחנם אין כסף, ולא צריך שום עמל ויגיעה וזכויות מיוחדות להשיגם. בכל זאת יש תנאי בל יעבור ליהנות משתיית המים, כותב בעל ה"סוכת דוד" **רבי דוד קוויאט**, כדי ליהנות מהמים צריך להיות צמא, כי אדם רווי כל צרכו לא יוכל ליהנות מהמים, כי אינו מרגיש שיש לו צורך בהם, וממילא הוא לא יגש אל באר המים הזכים והצלולים שנמצאת לידו כדי ליהנות מהמים, וגם אם יתנו לו הוא לא ישתה. התנאי הראשון להצליח בתורה, הוא על ידי ידיעה והכרה עד כמה התורה הקדושה היא חיי נפש עבורנו כמים קרים לנפש עייפה.

ראיה לדברים אלו הביא ראש ישיבת אופקים **רבי חיים קמיל זצ"ל** כתוב במדרש בשיר השירים [שישה"ר א' - ל"ט] "מה מים אם אין אדם צמא אינה ערבה בגופו", כלומר, מפורש בחז"ל שרק כאשר האדם צמא למים, הוא

מרגיש את הכח המיוחד שטמון במים להחיות את נפשו, מוסיף המדרש, "כך התורה אם אין אדם עייף בה אינה ערבה בגופו", דהיינו שהתורה הופכת להיות כחלק ממצאותו הפנימית של האדם "ערבה בגופו" רק כאשר הוא בצמאון, וכלשון הפסוק "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי, בארץ ציה ועייף בלי מים" [תהילים ס"ג - ב], רק אם הכלי מלא צמאון הוא מחזיק את החכמה.

רבי שמשון פינקוס זצ"ל ביאר מדוע התורה ניתנת חנים, בהקדם מה שיש לבאר, רואים אנו בנוסח הבקשות לזכות לתורה, שכל הבקשות הם למתנת חנים "חננו מאתך דעה" "כן תחננו ותלמדנו". מדוע כל צורת הבקשה היא בבקשה על תורה בחנים? התשובה היא: למשל רואים אצל ילד עט יקר, השאלה שנשאל מחבריו היא, כמה זה עלה? אבל אם מחזיק יהלום יקר המציאות, אף אחד לא ישאל כמה זה עלה לך? כי מובן מאליו שאין לו אפשרות לקנות כזה יהלום, וכאן השאלה שנשאלת היא מי נתן לך את זה? התורה יקרה היא לאין כל ערוך, אין שום אמצעי שניתן על ידו לרכוש אותה, רק לבקש מד' לקבלה במתנת חנים!

התורה ניתנה במדבר להורות כי לימוד התורה לא תלוי בשפע גשמי כזה או אחר, דווקא באופן שלא משועבד להרגלים ולצרכים גשמיים, במקום שהאני שלו לא תופס מקום חשוב, יכול בקלות לזכות לקבל תורה, ברגע שהאדם כבול לצרכיו הגשמיים, ברגע שהאדם עסוק יותר מידי עם ה"אני" שלו, כל אלו הם מחסומים לזכות לקבל את התורה.

התורה ניתנה במדבר להורות שכדי לזכות לתורה יש ללמוד ביצימאון' לא כבדרך אגב, כמו שבמדבר יש טעם מיוחד לכל טיפת מים ולכל דבר מאכל, בגלל הרגשת החסר. התורה ניתנה במדבר ששם יודעים להעריך כל פיסת צל, כל דבר מאכל הוא מציאה, כל מעיין הוא אושר ועושר, כזה אושר והערכה על הלומד לחוש בכל מילה של תורה.

התורה ניתנה במדבר, מקום בו אדם לומד לא להתפעל מאף אחד, לא מביקורת ולא מהערות, כשאדם מרגיש צורך להיות ער לכל מילה של ביקורת או הערה - מפסיד הרבה משאפיותיו.

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (א - א)

כתב **"בעל הטורים"**, 'במדבר סיני' בגימטריה 'בשלוש', כי מיום שיצאו ממצרים היו בקטטה, עד שבאו למדבר סיני והיתה ביניהן אחדות, "ויוחן שם ישראל" - "כאיש אחד בלב אחד".

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (א - א)

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן, לידע מגין הנותרים, כשבא להשרות שכניתו עליהם מנאם. [רש"י]

בספר **"בנין אריאל"** שואל, מה ראה רש"י לפרש כאן טעמו של המניין אחר העגל? ומתריץ, רש"י בא להסביר, מדוע היה צריך בציווי מיוחד שלא לפקוד את בני לוי יחד עם כל ישראל, בזמן שבעגל לא היה צורך בציווי כזה. ומדוע באמת לא היה צריך ציווי שכזה? אלא משום שבעגל המפקד נועד רק כדי "לידע מגין הנותרים". א"כ, ממילא לא היה מקום להעלות על הדעת לפקוד גם את בני לוי, שהרי הם לא חטאו ולא ניספה איש מהם. אבל כאן הרי בא

המפקד "להשרות שכינתו עליהם", א"כ היה עלול משה להעלות בדעתו כי בני לוי יהיו שווים לכל בני ישראל. לכן היה צורך בציווי מיוחד "אך את מטה לוי לא תפקד".

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו' באחד לחודש השני" (א - א)

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם, באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם. [רש"י]

בחשבון פשוט נוכל להיווכח באהבתו של הקב"ה לישראל. משעת מתן תורה ואילך הקב"ה מונה אותנו בכל שעה, ולא רק זאת, אלא גם הרוב המכריע של פרשיות התורה עוסק דווקא בתקופה הכי קצרה בתולדות העולם, תקופת המדבר. שהרי בפרשת בראשית מקופלים להם אלף ארבע מאות שנים, תחילתם בבריאת העולם וסופם מאה עשרים שנה לפני המבול, שהיה בשנת האלף וחמש מאות לבריאת העולם. פרשת נח מכסה תקופה של כארבע מאות שנים, היא מתחילה בזמן שהיה נח בן חמש מאות שנה ומסתיימת בלידת אברהם אבינו, כארבע מאות שנה לאחר מכן. ואכן, משעה זו הכל התחיל ללכת יותר לאט... מפרשת לך לך עד עקידת יצחק כמאה שנה, וכן הלאה עד ירידתו של יעקב אבינו למצרים כשיעקב היה בן מאה ושלושים וסיום חומש בראשית בפטירתו של יוסף שהיה בן מאה ועשר, חומש בראשית כולו מתאר תקופה של כאלפיים ושלוש מאות שנה. חומש שמות מתאר את זמן שהותם של עם ישראל בגלות מצרים, יציאתם ממצרים והקמת המשכן, שזהו לערך מאה וארבעים שנה. בספר ויקרא מדבר על חודש אחד, שהרי ספר במדבר מתחיל "באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים", חודש לאחר הקמת המשכן. בספר במדבר מוצאים אנו שלושים ושמונה שנה, ובספר דברים חודש. את הקורות בכל השנים שקדמו להורתו ולידתו של עם ישראל, יכולה היתה התורה לסכם בשתי פרשות, כי תולדות הגויים אינה אמורה לעניין אותנו, אך ככל שמתקרבת התורה לתיאור דברי ימיו של העם הנבחר, השנים חולפות יותר לאט, ראו חיבתנו לפני המקום!!!

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד וכו' שאו את ראש כל עדת בני

ישראל" (א - א - ב)

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם בכל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, וכשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם. בא' בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם. [רש"י]

הקשו המפרשים, מדוע פירש רש"י את ענין המנין על הפסוק הראשון ולא על הפסוק השני. לכאורה הפסוק השני הוא זה שמדבר על ענין הספירה. מבאר רבי צבי אלימלך פנט בספרו "הצבי והצדק", רש"י רצה להתחיל כל ספר מחמשה חומשי תורה בענין חיבתם של ישראל. בספר בראשית, תחילת דיבורו "בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית". בספר שמות, הדיבור הראשון הוא "אף על פי שמנאן בחייהן וכו' הודיע חיבתן שנמשלו למוכבים". בספר ויקרא, פותח את פירושו "לכל דיבור קדמה קריאה לשון חיבה". ובספר דברים פירש, "לפיכך סתם הדברים והזכיר ברמז, מפני כבודם של ישראל". לכן הקדיש רש"י ופתח גם ספר זה בענין ספירת עם

ישראל, שהיא מהסיבה של חיבתם לפני המקום, וכמו שאמרו חז"ל והובא ברש"י לקמן בפרשת בהעלותך, שבאמת היה צריך להתחיל את החומש בפרשת פסח שני שנאמרה בחודש הראשון, ולמה לא פתח בזו? מפני שהיא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה לא הקריבו אלא פסח זה בלבד. רואים מפה, שהתורה עצמה הקפידה לפתוח בשבחן ובחיבתן של ישראל.

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני" (א - א)

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה: כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן, לידע מנין הנותרים, כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם. [רש"י]

מבואר ברש"י שמתוך חיבתן מונה אותם כל שעה, שואל רבי יחזקאל מקוזמיר, מדוע א"כ מיד אחר כך מונה רש"י זמנים מיוחדים שבהם מנה ה' את בני ישראל. לכאורה שני הדברים האלו הם תרתי דסתרי - אם יש זמנים מיוחדים אין זה יכול להיות 'כל שעה' ועוד, הרי ידוע שלכל דבר שבמנין יש חשיבות מיוחדת, ואם כך צריך להבין איך נמנו כל ישראל יחד כאילו כולם שוים וחשובים כאחד, הרי וודאי שיש פחותי ערך מחד, ומיוחדים בערכם מאידך?

ותירץ על פי מאמרם ז"ל [אבות פ"ד - מ"ג]: 'אל תהי בו לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה', שלכן היו יכולים כולם להימנות כאחד. וזו היתה כוונת רש"י, שמתוך חיבתן לפניו מונה אותם 'כל שעה' - דהיינו, שה' יתברך מנה כל אחד ואחד לפי השעה הטובה שהיתה לו, וכך היו כולם אהובים וחביבים לפניו. (ברכת יצחק - ילקוט מאיש לרעהו)

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה

השנית לצאתם מארץ מצרים לאמור" (א - א)

שואל רבי יעקב קמינצקי זצ"ל בספרו "אמת ליעקב", מדוע היה צריך לחכות שנה תמימה לסדר את בני ישראל לדגליהם? ועוד קשה, מאחר ועמדו בהר סיני כאיש אחד בלב אחד, מדוע היה צורך להתעסק בדגלים שכל אחד שונה בצבעו ומיוחד בצוירו [במדב"ר ב' - ז], דבר המלמד לכאורה על פירוד הלבבות? ומתיר, מיקום כל שבט במקום אחר יכול לגרוד לשנאה או מחלוקת בין השבטים, משום שאחד ממקום במקום חשוב יותר 'במזרח', ואילו האחרים לא, וכדי שמיקום השבטים לא יגרום לפירוד, לכן היו צריכים לחכות להקמת המשכן, שהיה המרכז המאחד שכולם חונים סביבו, ואז הבלטת היחודיות של כל שבט אינה גורמת לפירוד. כי כמו שלכל אחד מאיברי האדם יש תפקיד - האוזניים לשמוע והעיניים לראות וכו', ואין זה סיבה לפירוד ומחלוקת. כך גם בבני ישראל - התכונה המיוחדת של כל שבט אינה גורמת לפירוד ומחלוקת כל עוד כולם מרוכזים סביב נקודה אחת המאחדת אותם.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א - ב)

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם בכל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, וכשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם. בא' בניסן הוקם המשכן באייר מנאם. [רש"י]

הגמ' בבבא מציעא [דף כ"א:] אומרת, אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה, וכל כך למה? לפי שממונו של אדם יקר וחשוב בעיניו, ולכן כל הזמן מחשבתו על כספו. אומר רבי משה שניידר בספרו "טעם ודעת", חביבין ישראל לפני המקום, אשר "ממשמש" בהם בכל עת, ושב ומונה אותם עוד ועוד.

החידושי הרי"ם מבאר, הלכה היא שדבר שבמניין אפילו באלף לא בטיל, ולכן לא רצה הקב"ה שבנ"י יהיו בטילין ברובן של האומות, לפיכך צווה למנותם, ועשאו לדבר שבמניין שאפילו באלף לא בטיל. ואע"פ שהלכה זו של דבר שבמניין שבאלף לא בטיל, זה מדרבנן, יש לומר שמניין שהתורה בעצמה צוותה עליו, לא בטל אפילו מן התורה.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א' - ב')

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן" כותב: נראה שלא מנו וספרו את הגופים, כי יש איסור למנות את בני ישראל, אלא העלו את שמו של כל אחד ואחד על גבי הכתב, ואחר כך מנו את השמות. והרי זה כמו המניין שמצינו בשמואל "ויפקדם בבזק", בשברי חרסים. [זמא כ"ב:].

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א' -

א' - ב')

בשעה שקיבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות. סתם פיהם הקב"ה, אמר: הביאו ספר יוחסין שלכם וכו' כדרך שבני אדם מביאים. לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצוות: "אלה המצוות אשר ציוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" ואחר כך "וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל", שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם. [ילקוט שמעוני רמז תרפ"ד].

בספר "אמרי אש" לרבי מאיר אייזנשטט, הסביר מדרש זה. הגמ' בביצה [כ"ה:] אומרת, מפני מה ניתנה תורה לישראל, מפני שהן עזין. ולכאורה תמוה: הרי עזות היא מידה רעה, כדברי המשנה באבות [ה' - כ'] "עז פנים לגיהנום", ובמסכת כלה [פרק א'] כתוב שזה סימן למזירות. אך יש לומר, שישראל הם עזים להחזיק באמונתם, ואצלם זו עזות דקדושה, ולכן ניתנה להם התורה. זו כוונת הילקוט, בשעה שקיבלו ישראל את התורה, מפני שהם עזים, אמרו אומות העולם: מה ראו אלו להתקרב יותר מאיתנו? הלא אנו גם כן עזים! אמר להם הקב"ה: הביאו לפני ספרי יוחסין כדרך שבני מביאים. כלומר, כי ישראל שהם מיוחסין מהאבות, העזות שלהם היא עזות דקדושה, עוז ואומץ ליבם שלא לעבור את מצוות ה', אבל אתם שאינכם מיוחסין, הרי אתם עזים מחמת ממזרות.

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א' -

א' - ב')

בשעה שקיבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות. סתם פיהם הקב"ה, אמר: הביאו ספר יוחסין שלכם וכו' כדרך שבני אדם מביאים. לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצוות: "אלה המצוות אשר ציוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני"

ואחר כך "וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל", שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם. [ילקוט שמעוני רמז תרפ"ד].

לכאורה תשובת הקב"ה איננה מספקת, כי מה פשעם ומה חטאתם אם הם אינם מיוחסים, "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה"? עוד יש להקשות על טענתם של אומות העולם, כתוב במדרש, שלפני מתן תורה, הלך הקב"ה אצל כל האומות והציע להם לקבל את התורה, ולאחר ששמעו מה כתוב בה, לא רצו לקבלה, ורק ישראל הסכימו לקבלה והקדימו "נעשה" ל"נשמע", ומדוע עכשיו הם מתאוננים מדוע ישראל ולא הם קיבלו את התורה?

בספר "דברי אגדה" לרבי חיים שטיינר מתרץ, יש שני סוגי פרנסה בעולם. סוג אחד, מפעל או בית מסחר קטן שמייצר מוצר מסוים שהרווח שלו מועט יחסית, ובדרך כלל אי אפשר להתעשר מזה עושר גדול, זה החסרון שבפרנסה זו. אבל מצד שני, רמות הסיכון בזה נמוכה וזו המעלה שבפרנסה מסוג זה, הסוג השני, סוחרים גדולים שמשקיעים הון רב ומייבאים סחורות מעבר לים. המעלה הגדולה בזה, שהפוטנציאל להתעשרות גדול, כי כמות הסחורה גדולה מאוד והרווחים עצומים. אבל מצד שני, יש בזה סיכון גדול, כי אם פרנסתם לא תצליח מכל סיבה שהיא, הנפילה עלולה להיות גדולה מאוד. וא"כ, לכל אחד מסוגי הפרנסות יש מעלה וחסרון. בדרך כלל טוב יותר להיות זהירים ולעסוק בפרנסה מהסוג הראשון, כזו שאין בה סיכון גדול. מי יכול להרשות לעצמו לעסוק בדבר שממנו ניתן להתעשר בבת אחת או להפסיד בבת אחת? למי שיש אבא עשיר... אומר ה"דברי אגדה", כל האומות יש להם שבע מצוות בני נח, באו עם ישראל וקיבלו על עצמן תרי"ג מצוות. באו אומות העולם ותמהו על בני ישראל, איך אתם יכולים לקחת סיכון שכזה? נכון שאפשר להתעשר מזה עד מאוד, אך מאידך הסיכון גדול מאוד. אמר להם הקב"ה, לכם יש ספרי יוחסין? אין, אבל לעם ישראל יש "אבא עשיר", אברהם יצחק ויעקב, ולכן הם יכולים לקבל על עצמם תרי"ג מצוות שמהן אפשר להתעשר עושר גדול, למרות שבד בבד הסיכון גדול מאוד.

רבי אליעזר לאו בעל "שמן רוקח" תירץ, הקב"ה ידע שלאומות העולם אין ולא יהיה חלק ונחלה בתורה, ולא יקיימו ולא יחזיקו אותה, ורק בני ישראל ששורש נשמתם דבוקה בתורה ע"י ברית האבות, רק אצלם התורה נתקיים. אבל כדי שלא תהיה להם תרעומת למה להם לא ניתנה התורה, חזר הקב"ה על כל אומה ולשון, וכמו שהמדרש מביא, "הופיע מהר פארן" בני עשו שאלו, מה כתוב בה? אמר להם: "לא תרצח", ולבני ישמעאל ענה "לא תנאף". אבל לבני ישראל ניתנה על הסדר, ופתח במעשה אבות. וכשקיבלו ישראל את התורה, ונודע לגויים שהיא חמדה גנוזה, יקרה מפנינים ומפז, נתקנאו ואמרו: אלו נתקברו יותר מאיתנו, כי איתם התנהג הקב"ה אחרת. ענה להם הקב"ה תשובה ניצחת: הביאו ספר היוחסין שלכם. משל למה הדבר דומה, לאדם המשיא את בתו, אם אבי החתן הוא איש ששמו לא הולך לפניו, הוא מתנה עם חתנו שלא יהיה כאביו, ויתנהג עם בתו כבת מלכים. אבל אם הוא עושה שידוך עם בן טובים, הרי אדרבה,

בדרכי אבתם, ואילו האומות מביטים על הוריהם בזלזול והם חושבים שהם יותר חכמים מהחכמים הקודמים.

מסופר על רבי יעקב קמניצקי שטם במטוס, ולידו ישב ירוחם משל, שהיה יו"ר ההסתדרות. ליד רבי יעקב קמניצקי ישבו נכדו וכלתו, במשך הטיסה ניסו להנעים לסבא את הטיסה וניגשו אליו מפעם לפעם לשאול אם חסר לו משהו, אם רוצה הוא לאכול או לשותות. ירוחם משל הסתכל בהתפעלות, איך שהנכדים מכבדים את סבם, בעוד שהוא מתחנן לנכדיו שיעזרו לו, ולא רק שהם לא עוזרים, אלא עוד מזלזלים בו. אמר לו ר' יעקב קמניצקי, אנו מחנכים את ילדינו, שכל הדורות שיותר קרובים למתן תורה, הם גדולים וטובים מאתנו, ומשום כך יודע הבן לכבד את זקניו. ולכן, האבות שיותר סמוכים למתן תורה, חשובים מהבנים ולכן הבן מכבד את אביו וזקנו. אבל אתה מחנך את נכדיך שזקניך לא ידעו כלום, וא"כ אין סיבה שהוא יכבד אותך, אדרבה, הרי הוא יותר חכם ממך.

"לבית אבתם" (ב - ב)

הקשה רבי שמשון חיים נחמני בספרו "זרע שמשון" (אות ג' ד"ה ויבן), מדוע מייחסים את בני ישראל רק 'לבית אבתם' ולא משתפים גם את צד האמהות, הרי עיקר מה שבבני ישראל שמרו על ייחוסם היה בזכות הנשים ששמרו על עצמן במצרים? ועוד מצינו שהעיד הכתוב 'הראובני', 'השמעוני', שנתן בהם שמו - ה"א בתחילה ויו"ד בסוף - להכחיש מה שאמרו האומות 'אם בגופם שלטו המצריים כל שכן בנשותיהן' [רש"י להלן כ"ו - ה]. ואם כן מדוע נמנו רק 'למשפחתם לבית אבתם'?

ותירץ על פי מה שאמרו [קידושין ע"א]: 'יחסותא דבבל שתיקותא' - היחס של אנשי בבל הוא שתיקתם, כלומר סימן לאדם מיוחס הוא בכך שהוא איש שלום שאינו מתקוטט. ההוכחה הזו אינה ניכרת באשה שיושבת בביתה, כי 'כל כבודה בת מלך פנימה' [תהילים מ"ה - י"ד], ולכן דייקא 'למשפחתם לבית אבתם', כי לפי התנהגות האבות יודעים אם משפחותיהם מיוחסות.

"בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמור" (א - א)

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א - ב)

התורה מזכירה את הזמן שבו נצטוו למנות את בני ישראל בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, משמע שיש קשר בין 'יציאת מצרים לבין מנין בני ישראל, ויש להבין את מהות הקשר. מבאר רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו "מדרש יהונתן", בהקדם מה שיש להקשות - איך הקב"ה צווה למנות את בני ישראל, הלא אין הברכה מצויה בדבר המנוי? ומתרצים, שבדבר שבקדושה הברכה מצויה אף בדבר המנוי.

עוד יש להזכיר מה שמקשים מה השבח שמשבחים את הקב"ה שהוציאנו ממצרים, הלא לכאורה הקב"ה כביכול היה מחוייב בדבר - שהרי הבטיח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים? ומתרצים, השבח הוא שהוציא אותנו מנ' שערי טומאה לנ' שערי הקדושה, וממילא מוכח שישראל נקראו קדושים. ולפי"ז מובן מדוע כתבה התורה 'לצאתם מארץ מצרים', משום

הוא מספר לו על המעשים הטובים של אבותיו. הנמשל, ע"י קבלת התורה כביכול השתדלנו עם הקב"ה, וכמו שכתוב בהושע [ב - יב] "וארשתיך לי לעולם". ולכן, כשהלך הקב"ה לבני עשו שאביהם היה רוצח ושופך דמים, הראה להם את ה"לא תרצח", ולבני ישמעאל שהיו שטופים בעריות, הראה להם את ה"לא תנאף". אבל ישראל, שמחצבת קודש מחצבתם וכולם זרע קודש, סיפר להם מעשיהם הטובים של האבות, ומהם יראו וכן יעשו. וזו היתה תשובת הקב"ה על התרעומת מדוע לא גילה את כל היופי והמאור שבתורה, וכאילו היה ח"ו משוא פנים בדבר: הביאו לי ספר היוחסין שלכם, כי לפי מעשי אבותיכם הייתי צריך להזכירכם ולהעמידכם על השורש הרע שבכם, ואילו ישראל הם זרע קודש.

בספר "אוצר אפרים" מביא את תירוצו של רבי נתן גשטמטר [הובא בעלון "לאור הנר"] בהקדם מה שיש להוסיף ולשאול וכי לאומות העולם אין ייחוס, הרי בתורה מובא "אלה תולדות עשיו" "אלה תולדות ישמעאל", אלא, בוודאי הגויים יודעים את ייחוסם, אלא שהם מסתכלים על ייחוסם באופן אחר מישראל, אפילו שהם יודעים מי היו אבותיהם, בכל זאת כל דור ודור חושב שהוא יותר חכם ונבון מאבותיו, ואינו מתגאה בהם. אבל אצלנו זה ההיפך, וכמו שהגמ' בשבת [ק"ב:] אומרת, אם הראשונים כמלאכים, אנו כבני אדם וכו'. והסביר ה"חתם סופר", אם הראשונים כמלאכים, אם אנו יודעים ומעריכים שהראשונים היו כמלאכים, אז אנו על כל פנים כבני אדם. אבל אם אנו חושבים שהראשונים היו כבני אדם, כי אז אנו כחמורים, אפילו לא כבני אדם.

ובזה יובן מה שאנו אומרים בסליחות: "אשמנו מכל עם בושנו מכל דור". היינו, שאנו אומרים להקב"ה, אנו אשמים יותר מכל האומות, ואנו מתביישים מכל דור. ולכאורה צריך להבין, איך יכולים לומר שאנו אשמים מכל עם, מכל גוי הארץ, כשהם הורגים ורוצחים יהודים? אלא הפירוש, שהגוי של היום, אין לו מה להתבייש מאבותיו, כיון שהוא הולך בדרכיהם ואבותיו רשעים כמוהו, אבל אנו ישראל, צריכים להתבייש מהדורות הקודמים, שהם היו מלאכים, צדיקים וקדושים, ואנחנו, מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו? ולכן אנו אומרים "אשמנו מכל עם", במה אנו אשמים מכל האומות? בזה שאנו "בושנו מכל דור", שאנו מתביישים מכל דור.

וזהו ההסבר, שבשעה שנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל, נתקנאו בהם אומות העולם, ואמר להם הקדוש ברוך הוא, הביאו לפני ספרי ייחוסים כדרך שבני אדם מביאים, כלומר, ודאי יכולים אתם להביא ספרי ייחוסים, אבל יהודי שמביא ספר ייחוסו זה מפני שהוא רוצה להתדבק בהם וללכת בדרכיהם והוא מתגאה בזה, לעומת זאת אומות העולם, אם יקבלו את התורה, הנה בניהם אחריהם יאמרו שאבותיהם לא ידעו ולא הבינו ולכן הם קיבלו את התורה, אבל אנחנו יותר פקחים מהם ולא נקבל את התורה, לכן לא נתן להם הקב"ה את התורה. אבל בני ישראל, ידע הקדוש ברוך הוא, שאם יתן להם את התורה, ילכו גם צאצאיהם בדרך אבתם, כי אבותיהם הנחילו אותה להם והם מתגאים בזה, ולזה אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו לפני ספרי ייחוסים כדרך שבני מביאים, באותה דרך ובאותו אופן שבני ישראל מביאים, כי ישראל מביאים ייחוסיהם בהכנעה, שהם רוצים ללכת

שע"י שיצאו ממצרים נעשו קדושים, וממילא הברכה שרויה במניינם ולכן אמר שאו את ראש בני ישראל.

רבי ברוך הלוי עפשטיין זצ"ל בספרו **"תוספת ברכה"**, מתרץ מדוע לא חשו לעין הרע על פי המפורש במדרש [במדבר רבה י"ב - ג'] שעד שהוקם המשכן היו המזיקין מתגרים ובכללם גם הזיק עין הרע, ומיום שהוקם המשכן ושרתה שכינה למטה, כלו המזיקין מן העולם ועמהם עין הרע. ולפי זה ניחא, המנין שבפרשת כי תשא היה לפני הקמת המשכן, והיו צריכים לחוש למזיקין ולעין הרע, והוצרכו למנות עפ"י מחצית השקל ולא לגולגולת, אבל כאן שהמנין היה לאחר הקמת המשכן - חלף חשש זה והיה אפשר למנותם לגולגולתם.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגולגולתם" (א - ב)

בשעה שקיבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות. סתם פיהם הקב"ה, אמר: הביאו ספר יוחסין שלכם וכו' כדרך שבני אדם מביאים. לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצוות: "אלה המצוות אשר ציוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" ואחר כך "וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל", שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם. [ילקוט שמעוני רמז תרפ"ד].

שואל המהרי"ל צינץ, איך זכו בני ישראל לשמור על טהרת משפחותיהם וייוחסם בתוך כל טומאת מצרים? והתשובה, חז"ל אומרים [ויקרא רבה ל"ב - ה], בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים, ואחד מהם, שלא שינו את שמם. וזה מה שאומר הפסוק "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם", ואיך הם זכו לזה? "במספר שמות", שלא שינו את שמם, אלא החזיקו בשמותיהם המקוריים והתרחקו מהסביבה הזרה.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגולגולתם" (א - ב)

הגמ' ביומא [כ"ב:] אומרת: אמר ר' יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה. מבאר ההפלאה בספרו **"פנים יפות"** מה הטעם שאסרה התורה למנות את עם ישראל: כלל ישראל נפש אחת הם, שהרי כאשר ירדו יעקב ובניו למצרים אומרת התורה [בראשית מ"ו - כ"ו] "כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה", בלשון יחיד, וכתב שם רש"י "מצאתי בויקרא רבה, עשיו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן "נפשות ביתו" לשון רבים, לפי שהיו עובדים לאלוהות הרבה. יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש, לפי שהיו עובדים לקל אחד". הרי שמות עם ישראל הדבוק כולו בקב"ה שהוא נפש אחת, כמו שנאמר [דברים ל"ב - ט'] "יעקב חבל נחלתו", שבחבל הזה קשורים כולם יחד. נמצא שכאשר מונים את עם ישראל מתייחסים לכל אחד ואחד בנפרד, והדבר מהווה פירוד וביטול המהות של "נפש אחת", לכן אסרה התורה למנות את כלל ישראל ואפילו לדבר מצוה.

שאלה נוספת שואל ה"פנים יפות" יש להבין לשם מה היה עכשיו ציווי לספור את בני ישראל, אחר שכבר בחודש תשרי שקדם לזה ספרו את בני ישראל, ובאמת המנין היה שווה ממש.

מתרץ ה"פנים יפות", בתשרי ספרו את כל בני ישראל יחד ולא את כל שבט בפרטות, וכעת שהיו לקראת כניסתם לארץ ישראל, ושם הרי יקבלו את נחלתם לפי גודל השבט, כנאמר לרב תרבה נחלתו וכו', והיה צריך לדעת מי כבר הגיע לגיל עשרים, וכמ"ש המפרשים ויתילדו על משפחותם, שהביאו ראייה על זמן לידתם של כל אחד ואחד, ולכאורה היה חשש שאלו שקרובים לעשרים, יאמרו שהם כבר בני עשרים, בשביל לקבל נחלה, אך שארית ישראל לא יעשו עולה, ולא יאמרו שקר בשביל הנאת ממוון, וכפי שנתברר שהיה המנין של תשרי שווה למנין של עכשיו, וא"כ ראויים הם להתקרב אל ה', יותר מכל אומות העולם, כי חותמו של הקב"ה "אמת" וגם בני"אמרו אמת, וכן להודיע כי מאז המנין הראשון ועד שספרו עכשיו, לא מת אף אחד, ולכן היה המנין שווה.

"במספר שמות" (א - ב)

החיד"א בספרו **"פני דוד"** כותב, "טבע העולם, שאם יש לאדם שונא, אינו יכול להזכיר את שמו, ומכנה אותו בכינויים שונים", וכמו שמסופר בשמואל א' [כ'] ששואל כינה את דוד "בן ישי". וזהו מה שכתוב כאן "במספר שמות", בגלל שחביבים אצל הקב"ה, לכן ציוה למנות אותם בשמותם, שע"י הזכרת שמם נגרמת נחת רוח לפניו יתברך.

"במספר שמות" (א - ב)

הגמרא אומרת בברכות [י:] שבשמו של האדם, יש משמעות רבה לקביעת טבעו ותכונותיו של האדם. בספר **"מעשה איש"** סיפר רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל, על יהודי נכבד מנהל ישיבה חשובה, שנהג ללכת ברחוב כשכובע קש לראשו. הדבר לא מצא חן בעיני ה"חזון איש", שאדם הנושא משרה חשובה ילך בצורה כזו, אבל ה"חזון איש" לא רצה להוכיחו ישירות על צורת לבושו. החליט ה"חזון איש" להעיר לו ברמיזה ובדרך כבוד, וכך אמר לו. יש לי שאלה: נפסקה ההלכה, ששן בהמה שאכלה ברשות הרבים, פטורה משלומי נזק, כי דרכה בכך, ואילו קרן שהזיקה ברשות הרבים, משלמת חצי נזק הואיל ומשונה הוא. ויש לחקור, איך הדין באדם ההולך ברשות הרבים עם כובע קש כמו שלך, ועז תאכל את הכובע. מצד אחד, זה "אורחא" - דרכו של עז לאכול קש, ומאידך גיסא, זה משונה שאדם ילך בכובע קש, האם יהיה חייב בעל העז לשלם חצי נזק? הבין הלה את הרמז, והחליף את כובעו.

"כל זכר לגולגולתם" (א - ב)

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו **"תפארת יהונתן"** שואל, מדוע במספר בני ישראל התורה הוסיפה "לגולגולתם", ואילו במנין שבט לוי [ג' - ט'] כתוב "פקוד את בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם", ואילו "לגולגולתם" לא כתוב? ומתרץ, הגמ' במנחות [ל"ו:] שואלת, מה הדין מי שיש לו שני ראשים, על איזה מהם הוא מניח תפילין? עונה הגמ', שהשאלה אינה מעשית, כי לא יכול להיות אדם עם שני ראשים שיחיה עד גיל בר מצוה. ולכן, אצל בני לוי שנספרו מגיל חודש, יתכן שיהיה תינוק בעל שני ראשים, ואם אמנם ימנו לגולגולתם, יצטרכו למנות כשנים,

אבל אצל בני ישראל שנמנו מגיל עשרים ומעלה, לא יתכן בגיל כזה אדם בעל שני ראשים, ולכן אותם אפשר למנות ע"פ הגולגולת.

"מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא בישראל תפקדו אותם לצבאותם" (א - ג)

שואל ה"אור החיים", מה באה המילה "כל" לרבות? ומתרץ, שהיה נס גדול, שכל מי שהיה בגיל עשרים עד שישים היה ראוי לצאת לצבא! כלומר, לא היה בעל מום.

ה"כלי יקר" מתרץ, אפילו שהיו בני עשרים ומעלה, ובגיל כזה מענישים כבר על העבירות בבית דין של מעלה, בכל זאת היו ראויים להיות יוצאי צבא ומעוררי המלחמה, אע"פ שכתוב (דברים כ"ח - ה) "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו", והגמ' בסוטה [מ"ג] דורשת, הירא מעבירות שבידו, ללמדנו שכולם צדיקים היו בלי שום חטא.

ובספר "ברכת יצחק" כתב הרב שוויגר זצ"ל, שמכאן יש ראיה גמורה למה שאמרו חז"ל [תנחומא יתרו אות ח], שבמתן תורה נתרפאו כל המומין, האילמים אמרו "ויענו כל העם וכו' כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", וגם אמרו "נשמע", מכאן שהחרשים שמעו. "וכל העם רואים את הקולות", מכאן שהעיוורים ראו, והחירגים יכלו ללכת, שנאמר "ויענו ויעמדו מרחוק". וידוע שאיש עיוור או חרש או חגר לא יכול ללכת לצבא, אבל כאן נאמר כל, ועליהם נאמר [ש"ה"ר י"ו] "שינייך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה שכולם מתאימות ושכולה אין בהם", כי במתן תורה נתרפאו כל המומין.

"כל בא לצבא... (א - ג) כל יוצא צבא" (ד - ג)

הגמרא במגילה [ג] מספרת, כשיהושע בן נון נלחם ביריחו הוא רואה לפתע מול עיניו "איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו" [יהושע ה' - ג], שאל יהושע את האיש "הלנו אתה אם לצרנו", וה"איש" עונה ליהושע, "ויאמר לא כי שר צבא ה' עתה באתי". מבארת הגמרא את הדו שיח בין המלאך ליהושע, אמר לו (המלאך ליהושע) אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה, אמר לו (יהושע למלאך) על איזה מהן באת, אמר לו עתה באתי, (היינו על מה שבטלתם תלמוד תורה).

שאל הרב מפוניבז' [בספר "הרב מפוניבז' ח"ג]: מקובל שמלאך המופיע בעולם מתגלה בדמות התפקיד והשליחות שהוטלה עליו למלא. אם כך אותו מלאך שנשלח במלחמת יריחו כדי להוכיח את ישראל על ביטול תורה, מדוע התגלה אל יהושע בדמות שר צבא חמוש בחרב ולא בדמות זקן וישוב בשיבה?

תירץ הרב, בהופעה זו ביקש המלאך לרמוז כי התוכחה אשר בפיו על ביטול תורה אינה תוכחה מוסר רגילה, מנקודת מבטו של איש התורה, כי אם תוכחה הבאה מפיו כאיש צבא, כגיבור מלחמה מנוסה אשר רואה בביטול התורה סיכון צבאי מובהק, ולפיכך על יהושע להבין כי יש למנוע ביטול תורה בכל מחיר!

"תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן" (א - ג)

מדוע הציווי על משה ואהרן דווקא, מבאר רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן", שניכם תהיו הפוקדים, כי בשעת מפקד היו לוקחים מכל אחד מחצית השקל, ובלקחת כסף חייבים להיות שנים, כי הצדקה נגבית בשניים.

"ואתכם יהיו איש איש למטה" (א - ד)

שואל רבי שמעלקי מניקלשבורג, מדוע נצטוו דווקא עכשיו שבמפקד השבטים יהיו נוכחים ראשי כל שבט ושבט, ולא נאמר ציווי זה גם בפרשת כי תשא? ומתרץ, כאן בא המפקד כהכנה לכיבוש הארץ, שנצטוו לחלקה בין השבטים לפי גדלו של כל שבט ושבט - "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו", והיו צריכים להקפיד שלא יהיה שבט שיפריז במספרו כדי לזכות בנחלה יותר גדולה, ולכן "ואתכם יהיו איש איש למטה", שכל ראשי שבט ושבט יהיו מפקחים על המפקד ואחראים לדיוקו.

"ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא" (א - ד)

התורה מייחסת כל ראש שבט לבית אבותיו. מצד אחד הוא זכה להיות ראש שבט, ומאידך מייחסים אותו לבית אבותיו. לפי"ז אפשר לפרש בדרך צחות את הפסוק בתהילים [קכ"ו - ה] "הלך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבוא ברנה נושא אלומותיו", פירוש אם אדם נושא את משך הזרע, רק מה שזרעו אחרים, אז "הלך ילך ובכה". אבל מתי "בוא יבוא ברנה"? כאשר הוא נושא את אלומותיו שלו, מה שהוא זרע. וזה מה שנאמר כאן, "ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא" לקחו יהודים שלא היו הבנים של... לקחו אנשים שמצד עצמם היו גדולים, והם נהיו נשיאים לעדה.

מספרים, פעם, בעת ויכוח בין איש רם מעלה שבא ממשפחה פשוטה, לבין אדם מיוחס - "בן של", אמר לו האחרון "מי אתה בכלל? אתה יודע מי אני?" ענה לו האיש הפשוט, "אתה יודע מה ההבדל בינינו? אני מתחיל את השושלת, ואתה מסיים אותה".

מספרים על שריפה גדולה שפרצה בבית הוריו של המגיד מומזריש, ואביו של המגיד מומזריש בכה מאוד. שאל אותו המגיד: אבא, מדוע אתה בוכה? ענה לו, כל מגילת היוחסין שלנו נשרפת עכשיו בתוך הבית. ענה הבן, אבא, אל תדאג, אני אתחיל מגילת יחוסין חדשה.

הרבי מאוסטרובצא היה בן להורים פשוטים, אביו היה אופה. יום אחד, ישב בחברת רבנים ועסקו בדברי תורה, ואגב כך כל אחד אמר משהו בשם אביו או סבו. כשהגיע תורו שלו, אמר, אבי היה אומר: "שמאפה טרי עדיף על מאפה ישן".

הרבי מסאטמר נסע עם נהגו, וראה יהודי הדור לבושו כאחד האדמור"ם, ביקש הרבי מהנהג לעצור ולהסיעו. לאחר שנכנס לרכב, פנה אליו הרבי ושאלו, מי אתה? אני נכד! של מי? של "אברהם אבינו"! מאיזו אשה?...

"לשמעון שלומיאל בן צורישדי" (א - ג)

למי שאין מזל, רגילים לכוונתו "שלומיאל", מה המקור לזה? ראיתי שמביאים, ששבט שמעון היה השבט העני ביותר, וכמו שכתב רש"י

בפרשת ויחי "אין לך עניים, סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון", ושלומיאל היה נשיא שבט שמעון.

"ליששכר וכו' זבולון" (א - ה - ט)

בברכת יעקב לבניו [בראשית מ"ט - י"ג - י"ח], וכן בברכת משה [דברים ל"ג - י"ח], הקדימה התורה את זבולון ליששכר, ורש"י בדברים מפרש "זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויצא לפרקמטיה בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה". שואל האדמו"ר מסקולען, א"כ מדוע בפרשתנו תמיד כשהוזכרו השבטים, הקדימה התורה את יששכר לזבולון, בשמות הנשיאים [פסוק כ"ח] ובסדר הדגלים [ב - ה]? ומתריך, בוודאי מעלתו של יששכר הלומד תורה, גדולה ממעלתו של זבולון שעסק במסחר, שהרי לא יתכן לומר שמי שמחזיק ומסייע ללומדי התורה יהיה גדול מהלומד עצמו. לכן, כשהתורה באה לציין את השבטים לפי סדר מעלתם, הקדימה התורה את יששכר לזבולון, אבל כשבאו לברכם, אז הקדימו את זבולון ליששכר, שהרי בברכת זבולון כלולה גם ברכת יששכר - ואדרבה, שבט יששכר תלוי בברכת זבולון.

"לבני יוסף לאפרים" (א - י)

שואל ה"חתם סופר", מדוע כאן, הקדימה התורה אפרים למנשה, ואילו בפרשת מסעי [ל"ד - כ"ג] לגבי נחלת הארץ, הקדימה התורה מנשה לאפרים "לבני יוסף למטה בני מנשה"? ומתריך, כשהיו במצרים, היה אפרים יושב בבית מדרשו של יעקב והוגה בתורה, ואילו מנשה היה המליץ הממונה לשבור אוכל לבאים מצרימה. לכן, לגבי חנייתם סביב המשכן ואוהל מועד, הקדימה התורה את אפרים שהוא התלמיד חכם ולו יאה וראוי הדבר. לעומת זאת לגבי נחלת הארץ, שהוא דבר שבממון, הקדים את מנשה שהיה בבחינת "זבולון".

"למנשה גמליאל בן פדהצור. לזן אחיעזר בן עמישדי" (א - י - י"ב)

בספרו "שופריה דיוסף" כותב המקובל רבי יוסף הכהן רמזים נפלאים אשר ניתן למצוא בשמות נשיאי ישראל. שניים מן הרמזים נוגעים לשני שופטים ידועים אשר הושיעו את עם ישראל בתקופות הקשות אשר ידעו במהלך הדורות.

הראשון הוא גדעון מבני שבט מנשה, שלאחר שהתגלה אליו מלאך ה' ואמר לו [שופטים ו' י"ב - י"ג] "ה' עמך גיבור החיל" ענה לו גדעון "ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת? ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ועתה נטשנו ויתנו בכף מדיון!" כלומר, גדעון טען לפני הקב"ה שסיבת חטאתם של ישראל היא משום שאין הקב"ה עושה עמם ניסים כפי שעשה לאבותיהם. ואכן, הקב"ה קיבל את דברי גדעון ואמר לו: "לך בכחך זה" - בכח הזכות הזה שלימדת סנווריה על בני. ענין זה נרמז בשמו של נשיא שבטו "גמליאל בן פדהצור" והיינו שבזכות שגדעון לימד זכות על ישראל בכך שאמר: גם לי א-ל - אילו היה ה' שוכן גם בקרבנו לא הינו חוטאים, פדה - צור - ישראל את בניו מידי המדיינים.

שמו של נשיא שבט דן רומז אף הוא לאחד מן השופטים שיצא משבטו - שמשון הגיבור, שעל אף שהיה חגור בשתי רגליו כדברי הגמ' בסוטה [דף י.], ע"י שהאציל עליו ה' מרוחו הושיע את אחיו בכוחות עצומים ובגבורה בלתי נתפסת. ענין זה נרמז בשמו של נשיא שבט דן "אחיעזר בן עמישדי" כיצד יכול היה שמשון החיגר לעזור לאחיו בבחינת אחי - עזר? ע"י שרוח ה' היתה עימו, עימי ש-ד-י.

בספר "יסוד צדיק" מסופר שרבי שלמה מזוועהיל זצ"ל חזר פעם משמחת ברית מילה ששימש שם כסנדק, וקראו לרך הנימול 'גמליאל', ואמר למלווהו שהשם 'גמליאל' המובא בתורה היה מחמת שהיה שפל בעיניו ולא היה נחשב בעיניו לכלום, אולם חזק עצמו שיש לו את הרבנו של עולם, וזה הוא 'גמליאל', מלשון 'גם לי א-ל'.

וכן כתב הרמב"ן [בראשית ל"ג, כ, ד"ה ויקרא לו] ודע כי המנהג הזה בישראל כן, שיקראו השמות בשבחי הא-ל, כמו צוריאל, צורישדי, כי יגיד הקורא שהא-ל הוא צורו ושד-י הוא מעוזו, וכן בעמנואל. וכן יעשו בשמות המלאכים גבריאל, מיכאל, כי בעבור גדולת כוחם יגידו בשמם כי הגבורה לקל ומי כמוהו, עכ"ל.

"נפתלי אחיעזר בן עינן" (א - ט"ו)

על נפתלי נאמר שהיה אילה שלוחה [בראשית מ"ט - כ"א], שהיה קל ברגליו לרוץ. והרי אמרו בגמ' [ברכות מ"ג:] שפסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, וכדי לתקן את עיניו שכהו מחמת קלות רגליו קיבל נפתלי את טבריה שעליה אמרו חז"ל [מגילה ו' א'] שטובה ראייתה. ורמז לזה, כי נפתלי בגימטריה תק"ע, דהיינו ת"ק שהוא חמש מאות, נחסר ממאור עי"ן. ומהנאמר עליו [דברים ל"ג - כ"ג] נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה', ולמדו חז"ל [ירושלמי סוף פרק שביעי בברכות הובא בתוס' ברכות נ"א. ד"ה שטיפה] את דיני כוס של ברכה שצריך להיות מלא, ויש לעטרו בכוסות נוספים (חוץ מכוס הקידוש), ומודח היינו יש לשטפו מבפנים ולהדיחו אף מבחוץ, א"ר אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושלשתן נלמדים מהפסוק 'נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' מהמילה 'שבע' לומדים עיטור, מהמילה 'רצון' לומדים שהכוס צריך להיות מודח, ומלא כמשמעו, ולכן אמרו שהראיה שבה ע"י הקידוש של ליל שבת... (הובא ב"ויתילדו")

"אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבתם" (א - ט"ז)

אומר רבי יהונתן אייבשיץ, משה רבנו יכל לבחור בעצמו את הנשיאים, שהרי דינו כ"מלך ישראל", ובאמת היה זה כלול בעצת יתרו "ואתה תחזה". אבל משה רבנו ויתר מרצונו על סמכות זאת, שחשש שמא ילעיזו אח"כ על הנשיאים שנבחרו על ידו, ולכן הם מפקחים ממש רבנו, והם אינם מביעים את דעתם בגלוי בזמן הצורך. לכן אמרה התורה "קרואי העדה", שנתמנו ע"י כל העדה כולה.

יש מפרשים שמשה רבינו לא בחר בעצמו, כדי שלא לפגוע באלו שלא נבחרו, ולכן משה רבינו ביקש שהקב"ה ינקוב בשמותם, ואפשר להבחין עוד שגם בעת לקיחתם, ראשית כתוב "ויקח... את האנשים..." ורק אחר כך

העם לקראת האלוקים מן המחנה ויתעבז בתחית ההיר. ופרשת במדבר קוראים שבת קודם מתן תורה, ופרשת יתרו הוא פרשת מתן תורה בעצמה.

"ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות" (א' - י"ז)
אשר נקבו לו כאן בשמות. [רש"י]

מה בא רש"י והוסיף יותר מהכתוב מפורש בפסוק? כוונת רש"י מתבארת בפנינה חריפה המובאת בספר הקדמון "דברי חכמים" לרבי יהודה ליב ב"ר יקותיאל. לרש"י היה קשה, למה שינתה התורה לגבי העדה "ואת כל העדה הקהילו", שהמשמעות היא שהקהילו על ידי החצוצרות, ואילו לגבי הנשיאים כתוב "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות", שמשמעותו ע"י קריאה, והרי לגבי מצוות החצוצרות נאמר [י' - ד'] "ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים", הרי שגם את הנשיאים יש להקהיל ע"י החצוצרות. לכן כתב רש"י, אשר נקבו - לו כאן בשמות, כלומר: עד אז עדיין לא ידעו מי הנשיאים, ורק כעת נקב הקב"ה בשמותיהם, ואז נודע מי הם. וא"כ, ברור מדוע לא הקהילו אותם ע"י חצוצרות, שהרי תקיעת החצוצרות לא היתה מועילה אז, כי איש מהם לא היה יכול לדעת שהתקיעה מכוונת אליו. בפעם הזו א"כ, היה צריך לקרוא לכל אחד מהם בשמו, אבל מכאן ואילך הקהילו אותם על ידי החצוצרות.

"ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות ואת כל העדה הקהילו" (א' - י"ז)

חידוש נפלא כותב האלשיך הקדוש אשר אפשר ללמוד ממנו לענין חג מתן תורה אשר חל תמיד אחרי שקוראים פרשת במדבר. ואלו דבריו. "אלה קרואי העדה", עוד בטרם נבחרו לנשיאות היו אנשים אלו מורמים מעם ונבחרו האומה. "נשיאי מוטות אבתם", נציגי השבטים היו. ולא בכדי, אלא "ראשי אלפי ישראל הם", שרי אלפים היו בזכות חוכמתם ותבונתם. ועם כל זאת, לא בחר בהם משה רבינו עד שהבורא יתברך לא נקב בשמותם. ומדוע? משום שהיו חכמים נוספים בעם, גאונים וקדושים ומורמים מעם, שעלולים היו להפגע. אמר משה רבינו: לא אוכל לעשות זאת, לבחור באחד ולפגוע ברעהו, אלא רק אחרי שהקב"ה נקב בשמותם. ואלא זו בלבד, אלא שלאחר שהבורא יתברך נקב בשמותם, ומשה ואהרן עמדו להקהיל את כל העדה, לא ניצלו הזדמנות זו למעמד ההכתרה, אלא קראום קודם והודיעום על המינוי. רק לאחר מכן הקהילו את העדה. ומדוע, מאותה סיבה: אם יקראו להם במעמד כל העם, יהיו כאלו שיתחמץ ליבם כשיכריזו את השם, והמועמד יפסל דרך. משום שחושבים הם עצמם ראויים, וחשים מקופחים. ומשה רבינו נזהר כל כך בכבוד הבריות, רגיש היה כל כך לריגשותיהם!

ופרשה זו קוראים אנו לפני מתן תורה משום שהיא תנאי לקבלת התורה, משום שדרך ארץ קדמה לתורה. ועשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא שלא נזהרו בכבוד חבריהם, מתו בימי הספירה ולא זכו להגיע למתן תורה. הגמרא מספרת, מעשה ברבינו הקדוש שישב ודרשו לפני תלמידיו, והריח ריח שום. ציערו הריח, ואמר: "מי שאכל שום, יצא". עמד רבי חייא הגדול,

"ואת כל העדה הקהילו", כדי שלא יהא מי שיתבייש, כאשר יקראו לחברו ולא לו.

כך גם ארע בתחילת שליחותו, הקב"ה מתגלה למשה בסנה ומודיעו כי הוא נועד לשליחות חיונית ודחופה - הצלת ישראל ממצרים. משה רבנו מסרב לכך ובמשך שבוע שלם מתדיין עם הקב"ה בעניין זה, זאת כי הוא חושש מפגיעה באהרן שהיה אחיו הגדול והיה נביא ומנהיג בפועל בכל אותם שנים שמושה נעדר ממצרים. כל צרותיהם של ישראל לא היה בכוחם להצדיק את הפגיעה באהרן הכהן, ורק כאשר הובטח לו כי "וראך ושמח בליבו" הסכים ללכת.

"אלה קרואי העדה נשיאי מוטות אבתם ראשי אלפי ישראל הם" (א' - ט"ז)

הכתיב "קריאי" והקרי הוא "קראי" והיינו שהו' של קראי היא קטועה, נשאלת השאלה מדוע, מה באה התורה ללמדנו? אומר "בעל הטורים", בגלל שלומיאל בן צורישדי, שהוא זמרי בן סלוא שיצא לתרבות רעה, בא הפסוק לומר לנו שיש כאן "חיתוך". וכן במעשה קרח כתוב "קראי העדה" בכתיב חסר, בלי ו' בכלל ולא רק קטועה, כי כולם היו רשעים.

"ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות" (א' - י"ז)

מאי קא משמע לן באמרו "אשר נקבו בשמות". והלא גם אם היה אומר "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה", ותו לא, היינו יודעים שמדובר באלו שנקבו בשמות בפסוקים הקודמים.

ויש לבאר על פי מה שמובא בשם הגר"א [ע"י אמרי צדיקים [איטנא], ירח למועדים, י"א, דברי אליהו, אסתר] על טעמי המקרא במגילת אסתר בפסוק [אסתר ב' - ט"ו] "ובהגיע תור אסתר בת אביחיל", שכל הפסוק מוטעם ב'מונח' כי לא רצתה ללכת לאחשורוש כלל אלא נשארה מונחת ועומדת במקומה. ולעומת זאת בשאר הנערות כתיב "ובהגיע תור נערה ונערה", עם טעם 'קדמא ואזלא', לומר שאלו קידמו ומיהרו עצמן ללכת אל המלך. ובזה אפשר לבאר גם מה שמופוט שם כל הייחוס של אסתר, כי כאשר כרוז לה לבוא בשמה 'אסתר', אמרה שמא מכוונים לאחרות בשם זה. הכריזו 'אסתר בת אביחיל', ועדיין סברה שמא יש כמה אסתר שאביהן אביחיל שמו. כיון שאמרו 'דוד מרדכי' לא נותרה לה ברירה והובאה אל המלך [וע"י בר"ר ב"ה - ז', פס"ז אסתר ו' - י].

כמו כן, כשקראו לראשי המטות לא היה די בהכרזת שמם בעלמא, אליצור, שלומיאל וכו', כי הם בענוותנותם היו מצפים שיקומו אחרים שנקראו אף הם בשמות אלו ויטלו עטרה לראשיהם, שכנראה אל אותם אחרים מופנית הקריאה, ולא אליהם. לכן היו צריכים לנקוב בשמם ובשם אבותיהם, כדאמרי אינשי 'ברחל בתך הקטנה' [ע"י רש"י בראשית כ"ט - י"ח], והיו צריכים לפרט ולפרש ולנקוב בשמם המלא: "אליצור בן שדיאור", "שלומיאל בן צורישדי" וכו'.

"ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות" (א' - י"ז)

בספר "כפתור ופרח" כתב פנינה נפלאה. בשני מקומות בתורה נרמזו בסופי התיבות המילים "מתן תורה", כאן: "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות", והשני בפרשת יתרו [שמות ט"ט - י"ז] "ויוצא משה את

הקב"ה "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן", לפי העקבות תדעי, הסתכלי לאן האבא והדורות הלכו ולשם תלכי גם את.

"ויתילדו על משפחותם לבית אבתם" (א' - י"ה)

בספר תנא דבי אליהו [כ"ה] כתוב, לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב. שואל ה"חידושי הרי"ם", איך אפשר לתבוע מאדם שישאף להגיע למעלתם של האבות, והלא זהו דבר שלא ניתן בכלל להשגה? ומתוך משמו של רבי שמחה בונים מפשיסחא, אכן, למדרגת האבות זהו דבר בלתי אפשרי, אבל מכל מקום צריך האדם לשאוף לכך שמעשיו יגיעו, שיהיה להם איזו שהיא "נגיעה", חיבור וקשר, למעשה האבות.

כתב רבי חיים מוואלווין בספרו "רוח חיים", כי כל מעשה האבות היו יסוד ושורש לכל מעשי הבנים, למשל, אם מתעוררת באדם תשוקה לעלות לארץ ישראל, יסודה ושורשה בניסיון של "לך לך". ואם מגיע האדם למעלה של מסירות נפש, זה מכח ניסיון העקידה, וכך בכל מעשה ומעשה. על פי זה, כותב רבי יצחק בלאזר בספרו "כתנות אור", אפשר לפרש את מאמר חז"ל "לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", צריך האדם לשאוף, שמעשיו אכן יהיו ענפים מאותם שורשים שנטעו האבות.

"ויתילדו על משפחותם לבית אבתם" (א' - י"ה)

הביאו ספרי יוחסיהם. [רש"י]

הגמ' בקידושין [ע"ז] אומרת, אין בודקין אחר יחסו של זה שנכתב באיסטריא של מלך בחילות בית דוד, כי ודאי מיוחסים הם, שהרי זרע פסול לא נתקבל לצבא. אומר רבי שמשון רפאל הירש, אצל העמים האחרים, נדרש מיוצאי צבא, בעיקר שיצטיינו בגבורה, בקשיחות לב וברציחה. אבל מצבא ישראל, דורשת התורה סגולות אחרות, יחוס אבות... דווקא על יוצאי צבא היה נדרש שיהיו כשרים ועדינים, ושיצטיינו במידת הרחמנות, שלא יהיו סתם שופכי דמים, ועליהם להימנע מרציחה עד כמה שאפשר.

"ויתילדו על משפחותם לבית אבתם" (א' - י"ה)

הביאו ספרי יוחסיהם ועדי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתייחס על השבט. [רש"י]

שואל הרב מבריסק, הרי נערכו עוד ספירות של בני ישראל, בפרשת ויקהל ובפרשת כי תשא, ושם לא נאמר שהיה צורך להביא את ספרי ייחוסיהם? ומתוך, ששם היה מניין כללי של בני ישראל, ולשיטה אחת גם הגרים היו בכלל, אבל כאן ספרו את השבטים, לכן היה צורך להביא ספרי ייחוסיהם ועדי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתייחס על השבט, שהוא משבט פלוני. ואיך היו מתייחסים? מביא הרב מבריסק את לשונו של הרמב"ם [הלכות מלכים פרק י"ב הלכה ג'], שזה נעשה בשני אופנים. ע"י עדים, או כמו לעתיד לבוא, ש"ישב מצרף ומטהר", שנאמרה הלכה שאז יתייחסו לשבטיהם ע"י נבואה ורוח הקודש. לכן, במניין ישראל היו צריכים להביא עדים ("ואתכם יהיו איש איש למטה") שהם משבט זה, אבל במניין של הלויים נאמר "על פי ה'",

גדול התלמידים, ויצא, הראה בכך את הדרך לכולם, שעמדו ויצאו. באותו היום, התבטל השיעור. למחרת, פנה רבי שמעון, בנו של רבינו הקדוש, לרבי חייא הגדול ושאלו: "אתה הוא שציערת לאבא?" מדוע אכלת שום לפני השיעור? אמר לו: "לא תהא כזאת בישראל!" חלילה וחס, לא יצאתי אלא כדי שכולם ייצאו יחד איתי, ולא ידעו מי אכל את השום, ולא יתביישו בצאתו! כך נזהרו רבותינו בכבוד אדם בישראל! אבל על ידי כך התבטל השיעור! דרך ארץ קדמה לתורה, והנשיאה בעול עם החבר היא מקנייני תורה!

בבחרותו, נודע שמו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל לתהילה כעילוי חריף ובקי בכל חדרי תורה. עשיר מוקיר תורה זכה בו כחתן, ובתקופת האירוסין הזמינו לעירו, להתפאר בו בפני למדני המקום, שמחו לפגוש בעילוי הנודע והקיפוהו בשאלות קשות וסבוכות. - והוא כאילם לא פצה פיו, לא מצא ידיו ורגליו, השתאו הלומדים: הארי נעשה שועל, התאכזב החותן, אף סג שנינות לעג, וכבר חשב לנתק את הקשר... ביקש החתן: ימתין כבודו יומיים נוספים, ואז יחליט. כעבור יומיים נכנס החתן לבית המדרש וחשף את חילו לאורייתא: ענה על כל השאלות ופתר את כל הספיקות. הוכיח את גאונותו, חריפותו ובקיאותו, והכל נדהמו מגדלותו. רק שאלה אחת טרדה את מנוחתם: מדוע כלל החתן את מעיינות חוכמתו עד עתה? אך גם חידה זו באה על פיתרונה: בבואו, מצא שם הגאון הצעיר חתן נוסף ברוך כשרונות - אף שרחוק היה מגאונותו - שחותנו ביקש להתפאר בו, ואכן זכה להערכה. לא רצה רבי עקיבא איגר להאפיל עליו, ובחר לשים עצמו כבור ועם הארץ עד שהלה יצא מן העיר, ואז, רק אז, חשף את תורתו - כי דרך ארץ קדמה לתורה!

"ואת כל העדה הקהילו באחד לחודש השני ויתילדו על משפחותם לבית

אבתם במספר שמות" (א' - י"ה)

כותב המהר"ל צינץ בספרו "מלוא העומר", התורה באה לספר איך נעשה הכל בדרך ניסית ובהשגחה פרטית, כדי שלא יעלה בדעת מישחו לחשוב, שאולי בני ישראל לא שמרו על ייחוסם, לכן ביום אחד הקהילו את כל העדה והביאו ספר ייחוסיהם, כמו שכתוב "ויתילדו על משפחותם לבית אבתם במספר שמות", כי בני ישראל שמרו על ייחוסם כל אותן שנים רבות שהיו בארץ מצרים.

"ויתילדו על משפחותם לבית אבתם במספר שמות מנן עשרים שנה ומעלה

לגלגלתם" (א' - י"ה)

רעיון חינוכי כתב רבי מאיר מונק, אם האדם לא יודע את הדרך שילך בה, כשהמנוך כל כך גדול, אז "לבית אבתם", לך בדרך של אבא, בדרך של הסבא, אבל אל תחפש דרכים חדשות. וכבר כתב על כך שלמה המלך בשיר השירים [א' - ה], "צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים". כאשר נכנסת ישראל שואלת, רבש"ע, "הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים?" כלומר, היכן אתה שם את הגדיים שלך בצהריים כשקשה וחס לצאן (היכן ללכת ואיך להתנהג בגלות)? עונה

הלכה מיוחדת שההתייחסות לשבט לוי היתה רק על פי ה', ולא היו צריכים לעדים.

"כאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני" (א' - י"ט)

שואל רבי משה פיינשטיין, לשם מה ראתה התורה לציין שמניינם של ישראל היה "כאשר צוה ה' את משה", כלום אין אנו יודעים זאת? ומתוך, במדינה מתוקנת יש תועלת בדיעת מניינם המדויק של תושביה, על ידי כך ניתן להעריך את מידת הצרכים השונים של התושבים, כמויות המזון הנצרכות להם וכדומה. כאשר היו ישראל במדבר, אכלו ושתו כאוות נפשם, ירד להם המן, שתו מים מהבאר, והיו ענני הכבוד עוטפים אותם ולא נזקקו לא למאכל ולמשתה ולא לביגוד, ולא הוצרכו להגן עליהם מפני אויביהם. נמצא, שלא היתה שום תועלת מעשית בדיעת מניינם המדויק של ישראל במדבר. וזה שאומרת התורה "כאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני", שאלמלא צוה ה' את משה, לא היו נצרכים לפקוד את מניינם של ישראל, אך לאחר שצוהו ה', יש לקיים את צויו ה' בשלמות ללא ערעור ופקפוק, גם אם לא מוצאים בו טעם וסיבה.

"כאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני" (א' - י"ט)

שואל רבי יהונתן אייבשיץ, לכאורה היה צריך לכתוב את הפסוק הפוך, "ויפקדם במדבר סיני כאשר צוה ה' את משה"? ומתוך, לא מבואר כאן איך פקדו את בני ישראל, האם על ידי מחצית השקל או באופן אחר, וזה באה התורה ללמד, "כאשר צוה ה' את משה" (במחצית השקל בפרשת כי תשא) כך "ויפקדם במדבר סיני" עם מחצית השקל, ממילא ברור שהמפקד היה בכסף, וכדי שלא יהיה בהם נגף.

אך כותב רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן" שנראה שלא מנו וספרו את הגופים, כי אז יש איסור למנות את בני ישראל, אלא העלו את שמו של כל אחד ואחד על גבי הכתב, ואחר כך מנו את השמות. והרי זה כמו המנין שמצינו בשמואל "ויפקדם בבזק", בשברי חרסים [זמא כ"ב].

"לבני שמעון פקודיו במספר שמות" (א' - כ"ג)

שואל ה"כתב והקבלה", בכל השבטים כתוב "פקודיהם", ומדוע אצל שבט שמעון מופיע "פקודיו"? ומתוך, בפרשתנו מספר האנשים בשבט שמעון היה חמישים ותשע אלף ושלוש מאות, ובפרשת פנחס היה מספרם עשרים ושתיים אלף ומאתיים, כך שההבדל הוא שלושים ושבע אלף ומאה נפשות שחסרו. וא"כ, "פקודיו" מלשון נפקדו, נחסרו, שרק משבט שמעון מתו במגיפה.

לפי זה מסביר בעל הלבוש את המדרש בפרשת נשא ששואל על מנין הלויים, פעם כתוב "פקודיהם", ופעם "ופקודיו"? ומתוך, שלא יאמר אדם, וכי משה אהרן יכלו לספור כל כך הרבה? אומר הקב"ה, אל תהרהר אחריהם, פקודיהם של משה ואהרן זה גם פקודיו של הקב"ה. והסיבה שהיה עולה על דעתם של ישראל להרהר אחרי מניינם של משה ואהרן דווקא במנין הלויים, כיון ששבט לוי היה פחות מכל השבטים, והיה להם מחשבה לומר שמשנה רבנו טועה במנין. לכן כתוב שהמהרהר אחרי המנין,

כאילו מהרהר אחרי השכינה. וטענה זו יכלו להשמיע גם אצלנו במנין של שמעון, שכאן נמנו חמישים ותשע אלף ושלוש מאות, ובפרשת פנחס היו רק עשרים ושתיים אלף ומאתיים ונחסרו מהם שלושים ושבע אלף ומאה נפשות. לכן התורה מדגישה אצלנו במניינו של שמעון "פקודיו", שהמנין של משה ואהרן הוא מניינו של הקב"ה, ומה שהתמעטו, זה בגלל המגיפה.

"פקודיהם למטה גד חמשה וארבעים אלף ושש מאות וחמישים" (א' - כ"ה)

בכל המנין שמנו את השבטים המניין הסופי הוא במספר מאות שלמות בלא עשרות ובלא יחידות, זולת אחד שנגמר בחמישים - שבט גד, וכן במניין שבפרשת פנחס - גם כן נגמרו במספר מאות שלמות, חוץ משבט ראובן [שם כ"ז, ז'] שנגמר מפקד אחד במספר שלשים. ודבר פלא הוא, איך יתכן שכל המספרים לבד השנים שנוכרו, יהיו מכוונים בצמצום למאות שלמות. מתוך רבי ברוך הלוי עפשטיין זצ"ל בספרו "תוספת ברכה", על פי מה שביאר הרא"ש בסוף פסחים [סימן מ'], שמדרך המקרא במספרים, כשמוציא המניין לסכום עשיריות פחות אחת, מונה בחשבון עשיריות שלמות ואינו משגיח על חסרון האחד, כמו בפרשת ויגש [בראשית מ"ו - כ"ז] 'כל הנפש הבאה לבית יעקב שבעים' - אעפ"י שבפרטן אינן אלא ס"ט [וחז"ל בבבא בתרא קכ"ג. דרשוהו], וכן במנין ספירת העומר כתיב [ויקרא כ"ג - ט"ז] 'תספרו חמישים יום' - ואינם אלא מ"ט, עכ"ל הרא"ש.

והוסיף וכתב ה"תוספת ברכה": 'וכדי לאמת כלל זה, אוסיף אני עוד מקורות כאלה בהשמטת אפילו כמה ימים ואפילו חודשים: בפרשת שלח [במדבר י"ג - כ"ה] 'וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום', ומבואר בגמ' [תענית כ"ט.] 'שלא היו אלא ל"ט ימים', ומבואר שם החשבון בפרטות. וכן בענין מלקות כתיב [דברים כ"ה - ג'] 'ארבעים יכנו', ואין מלקין אותו אלא ל"ט. וכן בגמ' קדושין [ל"ח.] על הפסוק [שמות ט"ז - ל"ח] 'את המן אכלו ארבעים שנה', אעפ"י שחסרו שלשים יום, ומבואר שם החשבון. ובחשבון שנות מלכות דוד כתיב (שמואל ב' ב', י"א) 'בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים', הרי בסך הכול ארבעים שנה וששה חדשים, ובכל זאת מונה הכתוב את מספר הכללי ממלכותו - רק ארבעים שנה [מלכים א' ב', י"א], והשמיט המספר ששה חדשים.

ואף שבכולם הגמ' דורשת על ההשמטות, אך פשטות דרך הכתובים כן הוא, כמו שקבע הרא"ש. וכן רגילים חז"ל לומר 'עשרה ימים שבין ראש השנה ליוהכ"פ' [ראש השנה י"ז.], אעפ"י שאינם רק שבעה, כמשמעות הלשון 'בין ראש השנה ליוהכ"פ' שהוא ממחרת ראש השנה עד בוא יוהכ"פ (ואין אומרים מראש השנה ועד אחר יוהכ"פ).

ולכן כאן אצל כל השבטים התורה עיגלה את המספרים, או כלפי מעלה או כלפי מטה מה שיותר קרוב, לדוגמא, אם היה פחות מחמישים עיגלו כלפי מטה, ואם יותר מחמישים עיגלו כלפי מעלה, וכמו שהגמ' אומרת במסכת קידושין [דף י"ב.] כיון דנפיק מפלגא קרוב לאלפיים קרי ליה, אבל בשבט גד היה מספרם בדיוק חמישים ואי אפשר לעגל, כי המספר קרוב למעלה כמו שקרוב למטה, ולכן התורה לא עיגלה וכתבה התורה את המספר המדויק.

[וכן מתוך רבי חיים קניבסקי בספרו "טעמא דקרא"]

הנבחר, כדאי לו כבר להימנות בעולם הזה על אלו שעושים מצוות גם אם אתה פטור, כי הרי על כל פנים אתה לא עשית.

"פקודיהם למטה דן שנים ושישים אלף ושבע מאות" (א - ל"ט)

כשמתבוננים בחשבון מנין השבטים מוצאים אנו ששבט דן היה הגדול ביותר מכל השבטים, חוץ משבט יהודה. זו הסיבה ששבט דן היה המאסף לכל המחנות, לפי שהיה מרובה באוכלוסין, לכן היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו, וכמו שמבואר בירושלמי [עירובין פ"ה].

מדוע זכו לכך. רבי יחזקאל לוויןשטיין היה אומר, שבהתבוננות בדבר, טמון לימוד מוסר השכל גדול, כששבט בנימין ירד למצרים היתה לו משפחה גדולה שמנתה עשרה ילדים. א"כ, ע"פ השכל וההגיון, צריך היה שבטו להיות מבורך בצאצאים רבים, ואילו שבט דן שמנה בירידתו למצרים רק בן אחד ויחיד שגם הוא היה חרש ובעל מום, הגיוני שיצא ממנו שבט קטן. ואילו בסופו של דבר אירע ההיפך הגמור, שבט בנימין מנה שלושים וחמשה אלף וארבע מאות, ואילו שבט דן מנה שישים ושנים אלף ושבע מאות, כמעט פי שניים, מהשבטים הגדולים ביותר!! הרי לנו שהקב"ה עומד לימין דלים וחלשים ששמים מבטחם בו לבדו, כי הבוטח רק בכוחו וכשרונותיו, ובמה שבדרך הטבע נראה שיש לו סיבות להצליח עלול בסוף להתאכזב, כי הקב"ה מניח לסיבות שבטח עליהם להתמסמס.

וכן רואים במהלך החיים הרבה פעמים, נראה בדרך הטבע שפלוני אדם מוצלח, אולם בסופו של דבר הוא לא מצליח כמו שחשבו, ולפעמים ההיפך, ישנם אנשים שכולם חושבים שלא יצא מהם כלום, ולבסוף בשקט בשקט הם גדלים וצומחים לאילנות גדולים.

ה"חפץ חיים", היה רגיל להביא את דברי חז"ל בגמ' בבא בתרא [קמ"ג] למה נקרא בנו של דן חושים, שהיו מרובים כ"חושים של קנה" דהיינו שהיו מרובין כחושים [קבוצות של קנה שדרכם לגדול הרבה ביחד]. מכאן תשובה לאדם, עד כמה חשבוניות בני אדם הם הבל וריק ואין בהם ממש, כמו שכתוב "ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל" [תהילים צ"ד - י"א], והראיה מבנימין ודן, כל זה מלמדנו, שכל חישובי הבריות אין להם שום ערך, ורק "עצת ה' היא תקום".

רבי אהרן ביאליסטוצקי, ראש ישיבת ביאליסטוק, סיפר, ששמע מה"חפץ חיים", שבגליציה היה מנהג בקרב יהודי המקום שכל שבת לפני תפילת ערבית של מוצאי שבת, היו מתכנסים לאמירת תהילים בבית הכנסת. באחת השבתות נכנס יהודי אחד לבית הכנסת, ורואה איך יהודי עומד באחת הפניות ואומר תהילים בדבקות מתוך קירות ליבו באופן מרגש ביותר, עד שממש הדביק אותו בהתלהבותו וצורת אמירתו, ומיד החל גם הוא לומר תהילים ברגש רב, ושניהם בכו ונשאו ליבם ופיהם להקב"ה מבלי שידע אחד מדוע השני אומר את התהילים. אחרי תפילת ערבית, פנה אחד לשני ושאל אותו מה כואב לך, על מה התפללת? ענה לו האיש, יש לי בת שהגיעה כבר לפירקה ואין בידי כסף להוצאות נישואיה, והיא יושבת בבית מבלי שאוכל להושיע. ואף שכל ימות השבוע אינני נמצא בביתי ואינני רואה את הצרה מול עיני, בשבת קודש כשאני חוזר לביתי ונמצא כל השבת עם

ומה שבפרשת פנחס בא גמר המנין במקום אחד במספר שלושים כתב ה"תוספת ברכה" כי אולי אפשר לבאר זה עפ"י מה שכתבו המפרשים בריש פרשת בשלח ושלשים על כולו - שכל החיילים במלחמה נחלקו לקבוצות של שלושים שלשים איש, ושלשים עליהם (ע"ש מה שביאר הרבנו בחיי). ולפי זה, מכיון שהמנין עוסק ביחס ליוצאי צבא כמבואר שם [כ"ו, ב'], ובמעמד כזה המספר שלושים מוכבד ומיוחד, ועל כן נקבע לעצמו. וכן מצינו בגמ' ברכות [ל"ב:] "אמר הקב"ה שנים עשר מזלות בראתי ברקיע, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון, ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון (רצים), ועל כל רהטון ורהטון שלשים קרטון (דיינים, שופטים), ועל כל קרטון וקרטון שלשים גסטרא (מחנות ומערכות)", ומזה מוכח דאמנם מעלה נכבדה יש במספר זה, אעפ"י שלא נדע טעמה.

ועיין בספר "דרך שיחה" שר' חיים אמר בשם אביו הסטייפלר שכל מספרי התורה אינם מעוגלים אלא הקב"ה סיבב שכך יהיה מספרם מדויק.

"פקודיהם למטה יששכר ארבעה וחמישים אלף, פקודיהם למטה זבולן שבעה וחמישים אלף וכו'" (א - כ"ט - ל"א)

הגימטריה של מנין שבט יששכר הוא ד"ן אלפים, ושל מנין שבט זבולן הוא ז"ן אלפים. והסיבה, כותב ה"חתם סופר", כי שבט יששכר היה עוסק בתורה והיה דן את עם ישראל, וכמו שמבואר במסכת יומא [כ"ו], אך כדי שיהיה לו פנאי ושלוות נפש לעסוק בתורה, היה שבט זבולן זן אותו.

"לבני יוסף לבני אפרים" (א - ל"ב)

כתב הרמב"ן, כאן הקדים את אפרים למנשה, ואף ייחס את משפחת יוסף עליו, וכן למטה בדגלים, כי היה בעל דגל ("דגל מחנה אפרים"), והוא הבכור ואחיו משנהו בברכת יעקב. אבל במרגלים, אע"פ שהקדים הכתוב את אפרים, הוא מייחס את משפחת יוסף על מנשה [במדבר י"ג - י"א] "למטה יוסף למטה מנשה". והנראה אולי על דרך האגדה, כי בעבור הדיבה שהביא יוסף על אחיו, ייחס עליו הכתוב את מוציא דיבת הארץ שהיה בן מנשה, (כי מאפרים היה השליח יהושע בן נון, שלא הוציא דיבה על ארץ ישראל).

"לבני יוסף לבני אפרים" (א - ל"ב)

כתב "בעל הטורים", ולא אמר "לבני יוסף לאפרים", לפי שיוסף לא נשא במיטת אביו משום כבוד מלכות, לכן לא רצה למנותו בדגלים, ונקרא הדגל ע"ש בניו, לכן אמר "לבני אפרים" כדרך שאומר בכולם.

שואל הסבא מקלם, מדוע נענש יוסף, הרי היה אנוס, וכל מה שלא נשא את מיטת אביו הוא "משום כבוד מלכות"? אלא, רואים מכאן, שלא תמיד מועילה טענת אונס, שהרי בכל זאת פגם במעשה המצווה, ולכן הגמ' בברכות [כ"ו] אומרת, "אם נמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם לא יהיה לו חלק עמהם", וגם אם נמנע בטענת "אונס".

אומר הסבא מקעלם נפקא מינה למעשה! יש מצבים שאנו נמצאים במצב של פטור, של אונס, אע"פ כן מי שרוצה להימנות אה"כ בעולם הבא בסגל

שיהיה להם זכות ע"י משה ואהרן, שישימו עליהם עין טובה. ב'. שכשהולכים למלחמה, הדרך לספור. ג'. להראות שבשבעים נפש ירדו למצרים, ועכשיו הם כחול הים. ולפי זה מובנים הפסוקים. א'. "אלה הפקודים אשר פקד משה ואהרן", כדי שיברכו אותם. ב'. "ויהיו כל פקודי בני ישראל וכו' כל יוצא צבא", כדי שידעו מי ראוי ללכת לצבא. ג'. "ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף", כדי להודיע חסדו הגדול, שהרבה את ישראל כחול הים.

"ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים" (א' - מ"ו)

שואל ה"חתם סופר", לשם מה נצרך מנין כללי זה, שהוא סיכום של כל מנייני השבטים לעצמם? הלא יכול כל אחד לחבר לעצמו את מנין כל שבט ושבט ולהגיע לסך הכללי? ומתיר, אנו הרי יודעים שכל המספרים המוזכרים כאן הינם עגולים, ללא עשרות ואחדות, כמו שכתב הרא"ש בסוף מסכת פסחים, שכך דרכה של תורה לכתוב מספרים עגולים, כגון "תספרו חמשים יום" הנאמרת בספירת העומר, למרות שבפועל סופרים ארבעים ותשעה ימים בלבד, או "ארבעים יכנו" הנאמר במלקות, הגם שמניין המלקות עולה לשלושים ותשע בלבד, והוא הדין כאן במניין השבטים, במניין השבטים כתבה התורה מספרים עגולים, אמנם, כל זה כשנמנה כל שבט ושבט בפני עצמו, אבל בסיכום הכללי, כאן המניין היה צריך להיות מדויק. לכן חזרה התורה והזכירה גם את מניינם הכללי של כל הפקודים, להראות שלא חסר אפילו אחד במניינם, והעיגול במניין כל שבט לא השפיע על הסיכום הכללי.

"והלויים למטה אבתם לא התפקדו" (א' - מ"ז)

בכל שאר השבטים כתוב "לבית אבתם", "לבני דן תולדותם למשפחתם לבית אבתם", "לבני אשר תולדותם למשפחתם לבית אבתם", בני נפתלי תולדותם למשפחתם לבית אבתם", מדוע רק כאן נאמר "למטה אבתם"? אומר ה"תפארת ציון", כשבני ישראל היו במצרים, הם ירדו מדרגתם, לא עשו ברית מילה, עבדו עבודה זרה והתערבו בגוים. במצב כזה לא היה ראוי לקרוא אותם על שם ראש השבט שלהם, אחד משבטי קה, לכן כתוב "תולדותם למשפחתם לבית אבתם", אבל שבט לוי היה היחידי ששמר על עצמו, עסק בתורה ולא עבד עבודה זרה, וכשהעם חטא בעגל, הם היו עם משה רבנו. לכן השבט היה ראוי להיקרא ע"ש האבא הראשון שלו, על שם אחד משבטי קה, ולכן נאמר "למטה אבתם".

"והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם" (א' - מ"ח)

שואל רבי חיים שמואלביץ, מדוע נכלל ענין זה בתורה, שהרי להלן (ב' - ל"ג) כתוב "והלויים לא התפקדו בתוך בני ישראל כאשר ציוה ה' את משה"? ומביא את רש"י שהביא מדברי המדרש רבה "צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על הנמנים מבין עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר, אמר, אל יהיו אלו בכלל". א"כ, מבואר במדרש, שאילו היו נמנים בכלל ישראל, גם הם היו מתים.

בני משפחתי, רואה אני את צרת הבת למול עיני ואיני יודע מה לעשות. יותר מאשר לומר פרקי תהילים, ולהתחנן אל הבורא שיושיעני מצרתי. כששמע השואל את דבריו, נענה ואמר לו, שמע נא, יש לי בן ירא שמים ובעל מידות, כסף גם לי אין לתת, הבה נעשה שידוך בינינו. וכך היה, הם התחתנו ונולדו להם ארבעה בנים גדולי ישראל, רבי יהודה כהן בעל "קונטרס הספיקות", רבי חיים כהן, רבי אריה לייב הכהן הלר בעל "קצות החושן" "אבני מילואים" ו"שב שמעתתא", ואח נוסף בשם רבי מרדכי זצ"ל ששימש ברבנות בעיר חודרוב. הרי שאין לנו לסמוך כלל על מחשבותיו ואין לו סיבה להתייאש ולהיות חסר אונים, רק יתאמץ בבטחון ובתפילה ויזכה לסייעתא דשמיא.

"בני נפתלי תולדותם למשפחתם" (א' - מ"ב)

שואל "בעל הטורים", מדוע אצל כל השבטים כתוב "לבני", ורק אצל שבט נפתלי נאמר "בני"? ותירץ, לפי שבשבט נפתלי היו בנות יותר מבנים. ולכן רמז בברכת נפתלי "אשה" - "אילה שלוחה הנותן" ראשי תיבות אשה. ולכן בפרשת פנחס כתוב בכולן "בני", כי מתו האנשים במגיפה ונתרבו הנשים. החיד"א מביא את פירושו של רבי צבי הירש "אחד מרבני פולניא", שהמניין הראשון היה מנין כללי של כל השבטים, והמניין השני היה של כל שבט ושבט בפני עצמו, וזה עשו על ידי מנין השבטים, לגולגולתם. ובאמת, אצל כל שבט ושבט היה צורך למנות את השקלים כדי לדעת את מניינם, אבל אחרי שגמרו לספור והגיעו אל השבט האחרון, שבט נפתלי, לא היו זקוקים לשקלים לדעת את מניינם, כי ידעו לקבוע על פי ההפרש שנשאר מהמנין הכללי. לכן, אצל כל השבטים נאמר "לבני", כי ידעו את המספר על ידי מנין השקלים, אבל אצל נפתלי ידעו את המספר לפני שספרו את השקלים, לכן כתוב "בני נפתלי". ובכל זאת העידה התורה, שבכל זאת מנו אותם גם ע"י שאר השקלים, כדי שלא לשנות ממנהגם אצל שאר השבטים.

כעין זה הביא הנצי"ב מוואלווין את הביאור ששמע מפי חותנו רבי יצחק מוואלווין בשם האריז"ל, בהתחלה היו מניחים בתיבה אחת גדולה את כל הפתקאות של כל ישראל, ואח"כ באו הנשיאים איש איש בתיבה ריקה משלו, וכל אחד היה בורר בפתקאות, וכל פעם שאחד היה מוציא פתק של אחד משבטו, היה זורק אותו בתיבה. ולכן, אצל כל השבטים כתוב "לבני", כלומר הפתקאות השייכים לבני-שבט זה, אבל אצל בני נפתלי לא היה הנשיא צריך לברור את הפתקאות של בני שבטו, שהרי היה אחרון הנשיאים, ממילא כל הפתקאות שנשארו בתיבה הגדולה היו שייכים לשבטו, לכן כתוב "בני נפתלי".

ה"אגרא דכלה" מתיר, האות ל' יש לה צוואר גבוה, וזה מרמז על גאוה, ובכל השבטים שנמנו, היה מקום למחשבה של גאוה, אני נמנית לפניך, ואולי כי אני יותר חשוב ממך, אבל נפתלי שנמנה אחרון, לא היה בו שום מקום לגאוה, לכן לא מוזכר אצלו האות ל', אלא כתוב "בני נפתלי" ולא "לבני".

"אלה הפקודים אשר פקד משה ואהרן ויהיו פקודי בני ישראל וכו' ויהיו כל הפקודים" (א' - מ"ד - מ"ו)

שואל ה"כתב סופר", לשם מה שילש הכתוב בלשונו? ומתיר, הרמב"ן הביא שלושה טעמים מדוע היו צריכים לספור את בני ישראל. א'. כדי

החזיר את ההלוואה וחזר והילווה למלך, והשני, לא רק שלא החזיר, אלא חזר ולווה. שמעון ולוי לוו מהקב"ה, שנאמר "ויקומו ויבואו על העיר בטח ויהרגו" [בראשית ל"ד - כ"ה], היכן? בשכם. לוי החזיר לאחר מעשה העגל, כשהתכנסו אל משה כל שבט לוי, וחזר והלוה לה' שנאמר "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל" [במדבר י"א - י"א], אבל שמעון, לא רק שלא החזיר את ההלוואה הראשונה, אלא חזר ולווה אצל זמרי בן סלוא.

מה הכוונה ב"הלוואות"? מסביר רבי מרדכי מילר, אחת ממידותיו של הקב"ה זוהי מידת הדין, וכשהאדם משתמש במידת הדין, זה אומר שהוא בעצם לווה מהקב"ה את המידה הזאת. שמעון ולוי לוו את מידת הדין והלכו איתה לשכם, מדוע זה נקרא שהם לוו? כיון שהם לא עשו זאת לגמרי לשם שמים, היה בכך חלק של לא לשמה כי פגעו בדינה. אבל לוי החזיר, כשנאספו איש באחיו במעשה העגל והרגו איש באחיו, הכל היה לשם שמים, כי הפעם השתמשו במידת הדין עבור הקב"ה. וגם פנחס בן אלעזר עשה זאת לשם שמים, לכן לשבט לוי אין כל בעיה עם עין הרע, כי עין הרע נובע ממידת הדין שמתעוררת כשמתפעלים מדבר, ולשבט לוי אין את הבעיה הזאת, לכן אין כל בעיה למנות אותם ללא חצאי שקלים.

"אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל" (א - מ"ט)
כדאי הוא ליגיון של מלך להיות נמנה לבדו. דבר אחר, צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנים מבין עשרים שנה שימותו במדבר, אמר: אל יהיו אלו בכלל, לפי שהם שלי שלא טעו בעגל. [רש"י]

רש"י מביא שני טעמים מדוע מנו את שבט לוי בנפרד. מבאר המהרי"א אסאד בספרו דברי מהרי"א, שאפשר לומר כי שני הטעמים מרומזים בפסוקים אלו, שהרי לשון "פקידה", יש לו שני מובנים. א': כפשוטו, לשון מניין וספירה. ב': לשון עונש, כמו "וביום פקדי ופקדתיו". וזהו שנאמר "והלויים לא התפקדו בתוכם", שלא נמנו בין כל ישראל, והטעם, א': "אך את מטה לוי לא תפקד", וכאן הכוונה בלשון עונש, שלא יענשו כמו כל הנמנים. ב': "ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל", כי כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לעצמו ולא בתוך בני ישראל.

בספר "מקרא מפורש" מסביר, שני טעמים אלו רמוזים בפסוק, שלכאורה קשה, מדוע כפל הלשון "לא תפקד" ו"לא תשא"? והתירוץ, המילה "פקידה" פירושה ספירה אך יכולה לפרש גם לשון חיסרון, כמו "ולא נפקד ממנו איש" [ל"א - מ"ט], ולכן, חלקו הראשון של הפסוק "אך את מטה לוי לא תפקד" מרמז על כך שבני לוי לא יהיו בכלל המתים בגזירה ולא יחסר מהם איש, כי לא חטאו בעגל, וחלקו השני של הפסוק "ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל" מלמד על כך שצריך שתהיה להם נשיאת ראש וגאווה בפני עצמה לא בתוך שאר בני ישראל.

"ואתה תפקד את הלויים על משכן העדת וכו'" (א - נ)
הש"ך על התורה שואל, למה משה רבנו הצטוו להפקיד את בני לוי על משכן העדות לפני שהצטוו למנותם? ומתיר, אם היו מונים אותם

לפי זה מסביר ר' חיים מה ששואלים כולם על השואה האחרונה, איך נגזר דין חמור כל כך על קדושי עליון כדוגמת רבי אלחנן וסרמן ושאר גדולי ישראל? אכן, התשובה לכך ברורה, היא כתובה כאן, הלויים לא חטאו בעגל, אע"פ כן אם היו נמנים בתוך הכלל, היו מתים במדבר כמו כולם, כי זוהי הנהגת הקב"ה בעולמו, שמשגזרה גזירה על הכלל, היא חלה על כל מי שנמנה בתוך כלל זה, ואף אם היחידים כשלעצמם אינם ראויים לעונש זה, מ"מ נענשים בעונש הכלל. לכן נצטוו משה למנותם מלכתחילה שלא בתוך בני ישראל, שלא יענשו בכללם, כי כיוון שניתנה רשות למשחית, שוב אינו מבחין. ולכן כפלה התורה והדגישה עובדה זו הדגשה יתירה, ללמדנו יסוד נעלה בדרכי הנהגת ה' (אכן זה אינו אלא בדרך כלל, אבל לפעמים משפט שמייס מחייב הצלת היחידים, ולא לנו להבחין עומק הדין). למדנו כאן על הצד הרע, איך שמי אשר לא נמצא בתוך הכלל אינו נכלל בגזירה עליהם, אם כן על אחת כמה וכמה, מדה טובה המרובה ממידת פורענות, שראוי להיות בתוך הכלל כדי לזכות בברכת הכלל, ומי שנמשך ויוצא מעט מן הכלל, כבר אינו זוכה איתם. דבר זה ראינו בנס הצלת ישיבת מיר בשואה, אשר אלו שלא היו איתנו באותם רגעים, לא ניצלו בהצלת הישיבה.

"אך את מטה לוי לא תפקד" (א - מ"ט)
והיו לי הלויים, הלויים שלי הם, שכל מי שמקרב אותי, אני מקרב והם קרבו עצמם לי. [במד"ר א' י"ב].

שואל החידושי הרי"ם, בוודאי גם היו יחידים אחרים שלא מבני לוי שלא חטאו בעגל, ומדוע איפה רק שבט לוי "שלי הם"? אומר החידושי הרי"ם, יכול להיות שגם אחרים לא חטאו, אבל כשמשנה רבנו הכרזו "מי לה' אלי", נאספו אליו רק בני לוי. רק לשבט לוי היה הכח לקום ולהכריז "אני לה'" "כולי לה'", ולכן רק "הם קרבו עצמם לי".

"אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא" (א - מ"ט)
כשהקב"ה ציוה את משה רבנו למנות את הלויים מבין חודש ומעלה, שאל משה רבנו את הקב"ה, באיזה אופן ניתן למנות את הילדים הקטנים בני חודש? הלא הם לא יכולים לתת מחצית השקל? אומר לו הקב"ה למשה, לך תמנה, ואני אומר לך כמה ילדים יש בכל מקום. ולכאורה, אם זה בלי מחצית השקל, מה עם ה"עין הרע" בספירה זו, ולמה לא חוששים מנגף? והנה, מדוע כשסופרים חוששים מעין רעה? אומר ה"חזון איש" [ב"מ ק"ז], בשעה שמתפעלים בני אדם על מציאות מוצלחת, מעמידים מציאות זו בסכנה. כי מידת הדין חוקרת על הבן אדם. לכן כתוב ברמב"ן, שאפילו אבא על בנו יכול לעשות עין הרע, זה לא משנאה כמובן, אלא מהדקדוק ומההקפדה שיכולים לחול משמים על בנו.

וא"כ מתחזקת השאלה מדוע את הלויים לא ספרו עם חצאי שקלים, מדוע הם לא פחדו מעין הרע? מסביר רבי מרדכי מילר ע"פ דברי הספרי [דברים ל"ג - ה] שמקשה, מדוע הושמט שמעון מברכת משה רבנו בפרשת "וזאת הברכה" ואילו לוי קיבל ברכה ב"רווח"? והלא בברכת יעקב הם נכללו יחדיו, וכמו שכתוב "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם" [בראשית מ"ט - ה]? עונה המדרש, משל למה הדבר דומה, לשניים שלוו אצל המלך, האחד

בהתחלה, היו מצטערים בגלל מספרם המועט, אבל אחרי שמינו אותם לתפקידים כה בכירים של השומרים בבית המקדש, יהיה להם זה לנחמה, שבעצם בני לוי מרובים באיכות ולא בכמות.

"ובנסוע המשכן יורידו אותו הלויים ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים" (א - נ"א)

ה"כתב סופר" דרש בפסוק זה, ואמר שזה רמז על דרך הלצה, הלויים כלפי המשכן, הם כמו זבולון כלפי יששכר, כמו זבולון מחזיק את יששכר הת"ח שיושב ולומד כל היום, כך הלויים כלפי המשכן. וממילא, כשיששכר יושב ולומד תורה, הרי זבולון דואג לו, אך אם יששכר יתחיל להסתובב ברחובות ומבזה בכך את התורה, זבולון יפסיק להחזיקו ולתמוך בו, ומורידים את אותו ת"ח מגדולתו ואינו ראוי לכבוד. וזה רמז בפסוק שלפנינו, **"ובנסוע המשכן"** (כשיששכר נוסע לטייל), אז **"יורידו אותו הלויים"** (זבולון לא תומך בו), **"ובחנות המשכן"**, כשהוא יושב ולומד, אז **"יקימו אותו הלויים"**.

"ובנסוע המשכן יורידו אותו הלויים ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים" (א - נ"א)

רמז נפלא למד רבי משה מקוברין זצ"ל מן הפסוק שלפנינו בענייני עבודת האדם בעולמו, וכך אמר: דרכו של עולם הוא שנסיעה ונדודים ממקום למקום גורמים לאדם לירידה רוחנית ואילו חניה במקום אחד גורמת לשוב הדעת, ובעקבותיה מגיעה בד"כ עליה רוחנית, רמז לדבר: **"ובנסוע המשכן יורידו אותו הלויים, ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים"**.

בעניין זה היה רבי נפתלי מרופשיץ זצ"ל אומר: בא וראה, כאשר אדם פותח ב"אשרי יושבי ביתך" כלומר כשהוא יושב בביתו ואינו נודד, הוא מסיים "תהילת ה' ידבר פי", ואילו כשמסתחילים "אשרי תמימי דרך" כלומר, הפסוק מדבר על הנמצאים במצב של הולכים בדרך, מסיימים "תעיתי כשה אובד".

"וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאותם" (א - נ"ב)

ישיבת קלם שבראשות רבי שמחה זיסל זיו המכונה הסבא מקלם, היתה מושתתת על יסודות רבים שאין כאן המקום לפרטם. אחת מהן היא שמירה על הסדרים באופן מוחלט.

שיטתו של הסבא מקלם היתה ששמירה סגולת הסדר הוא גורם חשוב בכושר ההשתלמות. מי שמרושל בהתנהגותו ואינו מסודר ומדויק במעשיו, הריהו גם מבולבל בדעתו ובמחשבתו, ואינו מוכשר לעבודה קבועה ויציבה. אדם צריך לדקדק בסדרו ביום צאתו לדרך כביום בואו. ובישיבות בבל הכתירו את ראש הישיבה כ"ראש סידרא". יש גם איזה רמז לזה בהלכה, שפסלו במצוות ארבעת המינים הדם שוטה, זה ששלושת העלים שבגבעול שלו אינם כסדרם, והם זה שלא כנגד זה [פסח ל"ב]. וכן אנו מוצאים שכל התורה מבוססת על הדיוק והסדר, רגע אחד מבדיל בין שבת לחול, נימה אחת מבדילה בין שחיטה כשרה ושחיטה פסולה, טיפה אחת מבדילה בין מקווה כשר למקווה חסר, צעד אחד מבדיל בין מחנה לזוהי למחנה שכינה. הלויים מזהירים שלא לעשות עבודות הכהנים, והכהנים מזהירים

שלא לעשות עבודת הלויים. הלויים מזהירים שלא יעשה אחד את מלאכת חברו, "איש איש על עבודתו ואל משאו" "איש על מחנהו ואיש על דגלו".

בישיבת וואלוז'ין היו משמרות של לימוד עשרים וארבע שעות ביממה, כדי שקול התורה לא יפסק. מנהג זה קבע הגר"ח מוואלוז'ין, שהסתמך על הרמב"ם [בהלכות בית הבחירה פ"ח - א], שאינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרים, לפלטרין שאין לו שומרים. "הישיבה" היא פלטרין של מלך, לכן ראוי ויאה שיהיו לו שומרים, ו"שמירה" היא בין ביום ובין בלילה - "שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה" [פיוט בהגדה של פסח ויהי בחצי הלילה]. המשגיח רבי יוחם התנגד לזה כמנהג קבוע, ואמר: אנו לא עשינו זאת, כי מעולם לא עושים אנחנו שום דבר שלא קיבלנו מרבותינו, ומרבותינו לא קיבלנו זאת. וכותב בספרו "דעת תורה", כי מנהג זה יכול שיבוא ממנו איזה הפרעה ליסוד של "סדרי הישיבה", ויכול להיות שענין "הסדרים" הוא יותר במעלה מענין "המשמרות".

"וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאותם" (א - נ"ב)

רבי יעקב אבוחצירה עורר על עניין חשוב הנוגע לתפילה ומרומז בפסוק זה. חכמים החשיבו עד מאוד את חובת קביעות המקום לתפילה בבית הכנסת, ואמרו "כל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם בעזרו" [ברכות ו:]. חובה זו נרמזת בפס' שלפנינו: "וחנו בני ישראל" - בתפילתם, "איש על מחנהו" - במקום חנית השכינה בבית הכנסת, "ואיש על דגלו" - במקומו הקבוע.

"וחנו בני ישראל" (א - נ"ב)

רש"י לקמן פ"ב בפסוק ב' מפרש, כי סדר חנייתם היה כסדר שמסר יעקב, ולכן הקדים אפרים ועמד בראש דגל ימא, כפי שיעקב הקדימו. כתב בספר "אוצר חיים" רמז בזה, כי התבות "וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו" הן בגימטריה בדיוק כמנין וישם את אפרים לפני מנשה. [1653].

"והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל ושמרו

הלויים את משמרת משכן העדת" (א - נ"ג)

שואל רבי יוסף לייב ננדיק, מדוע נזקקו כל כך הרבה אזהרות והתרעות שזכרו בפרשתנו שלא יכנסו לאוהל מועד, וגם שומרים מיוחדים הופקדו על כך ב"משמרת משכן העדת" שעל ידי הלויים, ולא עוד אלא שבסוף התלוננו בני ישראל "הן גוענו אבדנו כולנו אבדנו כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות" [במדבר י"ז - כ"ז - כ"ח], וכתב שם רש"י "אין אנו יכולין להיות זהירין בכך, כולנו רשאים להכנס לחצר אוהל מועד, ואחד שיקריב עצמו יותר מחבריו ויכנס לתוך אוהל מועד ימות". ולכאורה קשה, על מה הסער הגדול הזה, אם נאסר עליהם להיכנס למשכן, הרי בידם הוא שלא יתקרב ולא יארע להם דבר? ומתרץ, אנשי דור המדבר, בהיותם תחת השגחת ה' הפרטית, מלומדים בניסים, שאיפתם לרוחניות היתה גדולה ועצומה לאין שיעור, תשוקתם להשגות גבוהות היתה כה אדירה, עד שהתעורר חשש אמיתי ורציני שבמרוצם וחיפושם אחר הרוחניות, לא יעצרו מלהיכנס אל הקודש פנימה, כמו שאכן מצינו אצל קרח ועדתו שהיו מגדולי הדור ההוא,

את כל מעלותיו בזכות אבותיו. וזה רמזו בפסוק שלפנינו "איש על דגלו באתת לבית אבתם", תולים שהכל הוא רק בזכות האבות.

"איש על דגלו באתת לבית אבתם" (ב - ב)

כותב רבי אהרן מקרלין, חייב כל איש ישראל לידע ולחשוב שהוא יחיד בעולם מבחינתו, ואיש אחר כמוהו לא היה עדיין בעולם. כי לו כבר היה כמוהו, שוב לא היה צורך בו. ובאמת, כל איש הוא דבר חדש בעולם, וצריך לתקן את מידתו ותורתו השייכות לנשמתו, עד שיתוקנו כל העולמות ע"י כלל ישראל.

"איש על דגלו באתת לבית אבתם" (ב - ב)

כל דגל יהיה לו אות, מפה צבועה תלויה צבעו של זה לא כצבעו של זה. [רש"י] לכאורה מדוע כתוב איש על דגלו ולא שבט על דגלו? ואפשר לומר, מובא באוצר המדרשים: העורב הולך בצורה משונה, מדוע? כיון שפעם הוא נתקנא בצורת ההליכה של היונה הוא ניסה לחקותה ולא הצליח, ניסה וניסה עד שלבסוף שכח גם את צורת ההליכה שלו, ומאז הוא הולך בצורה משונה. כשם שאין פרצופיהן שווים, כך אין דעותיהן שוות, מכאן צריכים אנו לדעת שאל לנו לחקות או לקנא ביכולות של החבר, משום שלכל אחד ניתנו הכישורים המיוחדים לו בלבד, וכמו שמסופר על אחד מגדולי ישראל שאמר, שלאחר מאה ועשרים לא ישאלו אותו מדוע לא הייתה כמו הרמב"ם או כמו הרשב"א, כי על זה יש לו תשובה, שהוא לא קיבל את הכישורים שלהם. אבל מהשאלה הבאה אני מפקח, מדוע לא הייתה אתה עצמך, כי הרי רק לך נתנו את הכשרונות המיוחדים שיש לך. לכן כתוב איש על דגלו, לרמזו שכשם שדגלי השבטים היו שונים, וכדברי רש"י "לא צבעו של זה כצבעו של זה", כך גם כל איש יהודי צריך לדעת שתכונותיו וכשרונותיו ניתנו רק לו בלבד ולא ליהודי אחר. ולכן צריכים להשתדל להוציא מעצמינו את הטוב ביותר בעבודת ה'.

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל" (ב - ב)

כל דגל יהיה לו אות. מפה צבועה תלויה בו. צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגון אבנו הקבועה בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. דבר אחר באתת לבית אבתם באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשארו ממצרים, שנאמר [בראשית י - יב] ויעשו בניו לו כן כאשר צוה, יהודה ויששכר וזבולן ישארו מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו' כדאיתא בתנחומא [במדבר י"ב] בפרשה זו. [רש"י]

שואל רבי משה סולובייצ'יק, מה יועיל שהם כבר מכירים את זה, האם בגלל זה הם לא יתנגדו לכך? אם זה שהולך בצד מערב יתלונן, האם יעזור שיגידו לו שכבר בלויה של יעקב הוא היה שם? הרי ההלוויה היתה לכמה שעות, ואילו כאן מדובר על ארבעים שנה?... ומסביר, רואים מכאן יסוד חינוכי. אדם אומר, מה ילד כבר מבין... ומה יועיל לחנכו מגיל צעיר, לא ולא! אם תתחיל לחנך ילד רק בגיל שלוש עשרה, אז הוא כבר יבין יותר מיד, אז כבר לא תצליח להכניס אותו למסגרת בשום אופן. אבל אם תתחיל לחנכו מגיל צעיר, אז הוא כבר רגיל, וגם אם הוא כבר גדול ויכול לשאול שאלות, זה

אשר כל תאוותם למשרת הנשיאות היתה מתוך השתוקקות לעוד דרגה בקדושה, ומתוך כך נכשלו במחלוקת החמורה כנגד משה ואהרן. אשר על כן, ראה הקב"ה לנכון להזהירם על זה חזר וזההר, וגם להפקיד עליהם את הלויים שומרי משמרת הקודש, לבל יהיה חלילה קצף אם יפרצו בקודש.

"ושמרו הלויים וכו' משמרת משכן העדת" (א - ג)

הלויים נפקדו מבן חודש, והיו "שומרי משמרת הקודש". וצריך להבין איזו שמירה יכול לשמור תינוק בן חודש ימים? אלא דבר זה בא ללמדנו שלשמירה סביב למשכן לא היתה שמירה חומרית, ולא בכוחם הגופני שמרו על המשכן, כי אם בקדושתם ורמתם הרוחנית, ובסגולות אלו בן לוי כבר מיד בצאתו לעולם ניהון בהם ולכן נמנו מבן חודש. טעות היא אלו שסוברים ששמירה על עם ישראל נעשה ע"י כח ושלטון בלבד, אלא רק קדושתם של השומרים האמתיים "נטורי קרתא" אלו לומדי התורה ומקיימי המצוות הם אלו שמגינים ושומרים עלינו מכל רע "אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר".

וכן כותב הנצי"ב בספרו "העמק דבר", כידוע, זיקי האש שהיו יוצאים מהארון, היו שורפים את הנחשים והעקרבים ומציילים את ישראל מידם, וזה היה כח התורה שב"משכן העדת". וזהו שציוה הקב"ה, שגם הלויים ישמרו את "משמרת משכן העדת", שיתעסקו בתורה, ובזכות זאת יהיו ישראל נשמרים מכל דבר רע.

"ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו" (א - ג)

שואל האלשיך, מהו כפל הלשון "ויעשו" "כן עשו"? ומסביר, הגמ' בקידושין [מ:] אומרת, מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. מעתה, צא ולמד, כאשר מקבל האדם על עצמו לקיים מצוה ואח"כ מממש את רצונו ומקיימה בפועל, הרי שיש בידו שתי עשיות, עצם המחשבה הנחשבת כמעשה, והמעשה בפועל. וזהו שנאמר "ויעשו בני ישראל וכו' בן עשו", אפילו שבהתחלה היה רק ציווי לעשות ועדיין לא עשו בפועל, מ"מ כיון שקיבלו על עצמם לעשות, כבר נחשב הדבר כ"עשיה", וא"כ "כן עשו" את המעשה בפועל, וא"כ יש פה שתי עשיות.

"ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו" (א - ג)

כתוב במדרש [במד' ר' א - י] שריחקו עצמן מן המשכן, ונתנו ללויים לחנות סביב למשכן. אומר ה"שפת אמת", בוודאי היו בבני ישראל אנשים גדולים, אבל גם הגדול צריך לדעת, שאם הקב"ה קבע שמישהו פלוני הוא השומר, והוא זה שלא מרשה לגשת, אין זה פחיתות כבוד עבורו, אלא אדרבה, זוהי חובתו לעשות רצון הקב"ה. ואדם שחי במחשבה כזו, שלכל אחד יש תפקיד מסוים בחיים, לעולם לא יתגאה אפילו על הפחות שבישראל.

"איש על דגלו באתת לבית אבתם" (ב - ב)

בספר "מגדלות מרקחים" מפרש פסוק זה ע"פ מה שהגמרא אומרת במסכת חולין [פ"ט:] על הפסוק "כי אתם המעט מכל העמים", אפילו בשעה שאני משפיע עליכם גדולה, אתם ממעיטים עצמכם, פירושו, הצדיק תולה

מוסיף רבנו בחיי, "וכדי לבאר כי שנים עשר שבטי יעקב כנגד שנים עשרה מלאכי שבטי מעלה, אלה שהזכרתי שכלם חתומים בשם א-ל, תמצא שמות נשיאי השבטים העומדים לארבע רוחות שחותמים בשם א-ל ג"ז. והנה, גם זה ענין נפלא והיה ראוי להסתירו, כי הנשיא העומד לרוח מזרח בדגל יהודה של נתנאל, והנשיא העומד לרוח מערב בדגל אפרים שמו שלומיאל, והנשיא העומד לרוח צפון בדגל דן שמו פגעיאל. ולא תמצא בשאר השמות שיהיה חותם אחד מהם בשם א-ל זולת אלו הארבעה העומדים בארבעה דגלים, לארבע רוחות העולם".

וכן תמצא זה מפורש בפרשת קרבנות הנשיאים שהקריבו כסדרן בסידור הדגלים, עיי"ש שהאריך. ואם תצרף הארבעה ימים שהקריבו בהם הארבעה נשיאים שחותמים בשם א-ל, ביום השני שהקריב נתנאל וביום החמישי שלומיאל (ביחד שבע) וביום השמיני גמליאל (ביחד חמש עשרה) וביום עשתי עשר פגעיאל (ביחד עשרים ושש), יצא לך מחשבון השני והחמישי והשמיני והעשתי עשר, מספר השם המיוחד, שם ה-ו-י-ה, כענין המספר "ויהי בשלושים שנה ברביעי בחמשה לחודש" שעולה ל"ט, והוא שם הגבורה כאשר ידעת.

ומצאתי דבר פלא, שאצל הנשיאים משבט לוי מופיע שם ה' פעמיים, בפרק ג' פסוק כ"ד - "ונשיא בית אב לגרשני אליסף בן אלל", פסוק ל' "אליצפן בן עוזיאל", פסוק ל"ה "נשיא משפחות בני מררי צוריאל בן אביחיל". וא"כ, אצל כל נשיא אמצעי אצל כל השבטים מופיע שם ה' פעם אחת, ואצל נשיאי שבט לוי מופיע פעמיים.

מוסיף על זה ה"מנחת יצחק", בירושלמי כתוב, כי בני ישראל היו נוסעים לפי הסדר כדלקמן. נשמעה תקיעה, נסע הדגל הראשון. בתרועה, נסע הדגל האמצעי, פעם נוספת נשמעה תקיעה ואז נסע הדגל האחרון. מכאן, שכל האמצעיים, אלה שיש בהם שם א-ל, נוסעים בתרועה, וזה מה שכתוב בפסוק בתהילים [פ"ט - ט"ז] "אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון", ע"י התרועה, הלכו אלה עם שם ה'.

"איש על דגלו וכו' יחנו בני ישראל מנגד סביב לאוהל מועד יחנו" (ב - ב)
שואל רבי יעקב קמינצקי, מדוע נצטוו על הדגלים רק "באחד לחודש השני בשנה השנית", למה רק אז? ומתרץ, כל זמן שלא היה דבר שסביבו היה אפשר להתאחד, היתה זו סכנת נפשות לעשות את הדגלים, כי אז היו נוצרים ויכוחים, ונגרמת קנאה סביב נושא זה. קודם היו צריכים את אוהל מועד שסביבו יחנו, ואז כאשר כבר יש עניין משותף לכולם, אפשר לעשות דגלים.

רעיון זה עמד מאחורי יוזמתו של רבי מאיר שפירא מלובלין שהקים את "הדף היומי". בנאומו בכנסיה הראשונה שאל: מה מקשר בין יהודי אמריקאי ליהודי מרוקאי? מה מקשר בין יהודי פולני ליהודי אמריקאי? הרי המנטליות שונה לחלוטין, ולא ענה. לקח גמרא והתחיל ללמוד, פתאום שם לב, שהמשנה התחברה בירושלים, הגמרא בבבל, רש"י בצרפת, תוספות באשכנז, הרי"ף במרוקו והרמב"ם בספרד. אם כך, מה החיבור של כולם? התורה! היא המאחדת ומקרבת בין כולם. קם והקים את "הדף היומי", זהו

עדיין קל יותר. כך גם כאן, מכיון שכבר עמדו כך בהלוויה, ואפילו לכמה שעות, עכשיו זה קל יותר.

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" (ב - ב)

"בעל הטורים" מפרש שיעקב אבינו בברכתו לבניו קודם פטירתו רמז להם מי מהם יעשה לראש שבט. שכל שבט שיעקב דיבר אליו בלשון נוכח, נעשה לראש דגל: לראובן אמר [בראשית מ"ט - ג:] "ראובן בכורי אתה", ליהודה [שם - ח:] "יהודה אתה יודוך אחיך", לדן [שם - יח:] "לישועתך קויתי ה'", ליוסף [שם - כ"ה:] "מא-ל אביך ויעזרך".

אך שאל בעל "שפתי צדיק" מפילץ: הלא כשאמר יעקב: "לישועתך קויתי ה'", לא כיוון לכאורה כלפי דן, אלא לקדוש ברוך הוא. וכפי שאנו אומרים בתפלת שמונה עשרה "כי לישועתך קוינו כל היום?"

וביאר: לדברי "בעל הטורים" יש לפרש שיעקב התכוון לומר לדן בלשון נוכח: "לישועתך" - על ישועתך בני, "קויתי ה'" - אני מתפלל לפני ה' שישלחנה.

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאוהל מועד יחנו" (ב - ב)

מה היתה צורת הדגלים? אומר רבנו בחיי: בדגל ראובן היה צורת אדם, רמז לדודאים, והיה בדגל יהודה צורת אריה, שכן המשילו אביו ל"גור אריה יהודה", והיה בדגל אפרים צורת שור, כמו שכתוב "בכור שורו הדר לו", והיה בדגל דן צורת נשר, עד שהיו דומים לכרובים שראה יחזקאל.

כבר ידעת, שהיו שנים עשר שבטים נחלקים לארבעה דגלים, שלושה לכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם. כשם ששנים עשר שבטי מעלה הידועים נחלקים לארבע מחנות, שלושה לכל רוח, והם נקראים ארבע מחנות שכינה. והיה להם שנים עשרה מפות, מפה לכל שבט ושבט, והיו המפות משתנות בגווניהן, וצבעוניהן חלוקים זה מזה, כעין דגלים של מעלה שראה בסיני שהם כדמות להבי אש במיני גוונין וצבעונין. יהודה יששכר וזבולון שהיו במזרח, יהודה צבע מפתו כעין השמים מצויר בה אריה, ויששכר צבע מפה שלו דומה לכחול, מצויר בה שמש וירח על שם שהיו בקיאים בתקופות ומזלות, וזבולון צבע מפה שלו לבנה, סימן לעשרו, שהכסף לבן, ומצויר בה ספינה.

ראובן שמעון וגד שהיו בדרום, ראובן מפה שלו אדומה, מצויר בה דודאים, שמעון מפתו ירוקה, מצויר בה שכם, גד מפה שלו מעורב לבן ושחור, ומצויר בה גדוד.

אפרים מנשה ובנימין שהיו במערב, אפרים ומנשה צבע מפות שלהם כמראה שוהם, בשל אפרים מצויר שור, ובשל מנשה ראם, בנימין מפתו כלולה מכל הצבעים, מצויר בה זאב.

דן אשר ונפתלי שהיו בצפון, דן מפתו דומה לספיר, ומצויר בה נחש, אשר צבע מפתו דומה לאור השמש, מצויר בה אילן זית, נפתלי צבע מפתו דומה ליין צלול, מצויר בה איילה.

החיבור של כל היהודים - "סביב לאוהל מועד יחנו". וזה מה שאומרים בדרך צחות על ההבדלים בין נוסח ספרד ונוסח אשכנז, זה מתחיל ב"הודו", וזה מתחיל ב"מזמור שיר", אבל כשמגיעים ל"יהי כבוד ה' לעולם", מתאחדים כולם.

"איש על דגלו וכו' יחנו בני ישראל מנגד סביב לאוהל מועד יחנו" (ב - ב)
היבה גדולה חיבבן הקב"ה שעשאם דגלים כמלאכי השרת כדי שיהיו ניכרין. ומניין שהוא אהבה לישראל? שכן שלמה אומר [שיר השירים ב' - ד] הביאני אל בית היין, ודגלו (היינו דגלים) עלי אהבה ... לכך נאמר 'הביאני אל בית היין' זה סיני שניתנה בו התורה שנמשלה ליין". [במדבר רבה ב' - ג]
שאל רבי שמואל רוזנבסקי זצ"ל: כיצד יתכן להשוות בין המעמד הנורא והקדוש של מתן תורה לבין "בית היין". וכי יש צל של דימיון בין השניים עד שהמדרש קושרם יחד ??? וביאר ע"פ מעשה שהיה עם המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל: כשגלתה ישיבת מיר משנחאי לאמריקה, בימים הראשונים לשהותו על אדמת אמריקה, התבטא: אינני מסוגל לשהות באמריקה, אני מוכרח לעלות לארץ ישראל. שאלו תלמיד: ילמדנו רבינו, הרב מתגורר ליד ביהמ"ד וא"כ הרב נמצא או בבית או בישיבה, מה איכפת לו מהי השפה המדוברת ברחוב ומה שיש ברחוב, הרי הרב לא נמצא שם? השיב לו המשגיח, אתה יודע שכדי להשתכר צריך לשתות יין. יעמוד אדם לפני מאגר עצום של יין, ויביט בו מבוקר עד ערב, הוא לא יהפוך לשיכור. אולם, ישנה אפשרות נוספת להיות שיכור מבלי לשתות, אם יש יקב במעבה האדמה, שם נספגו כבר עשרות בשנים ריחות חריפים של יין - האויר מלא בריח נודף, ריח משכר - שם די להיכנס ולהריח כדי להשתכר. סיים המשגיח ואמר, אמריקה היא יקב של העולם הזה. גם אם אכנס ואסתגר בביתי, הריח יגיע וישכר אותי, אני מקומי בארץ ישראל. עפ"י ביאור ר' שמואל: ה"דגל" רומז לתורה ולמצוות. ו"בית היין" - הוא ה"יקב" של תורה. הקב"ה הפך את הר סיני ל"בית היין", ולשם הביא את בני ישראל שיקבלו את התורה, ושם יריחו ויתבשמו מהריח של התורה והמצוות. כך צורת לימוד התורה. להיות שיכור בבית היין ... ודגלו עלי אהבה ...

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל" (ב - ב)
ב"ילקוט ראובני" בפרשתנו הובא: על גבי עמוד הענן שהיה קבוע במרכז המחנה, מעל ארון העדות, היו מאירות אותיות י-ה: במשך ימות השבוע היו הן מרחפות לסרוגין על ארבעת הדגלים שחנו בארבעת צידי המשכן, ואילו ביום השבת הן נשארו חונות על אותו הדגל מכניסת השבת ועד צאתה. על פי דברים אלו ביאר רבי יעקב עמדין [סידור בית יעקב עמוד קנ"ה] את מה שאומרים בזמר "מה יפית" בליל שבת: "דבר סימן טוב לך במן ואות דגל סמבטיון המתגלגל" כלומר, מלבד העובדה שבשבת לא ירד מן ונהר הסמבטיון נח מהתגעשוותו, התווסף סימן נוסף למנוחת השבת, ששם י-ה נח על אותו דגל מכניסתה ועד צאתה.

"והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה" (ב - ג)
כותב ה"כלי יקר", סדרם של דגלים הם כנגד ארבע המדרגות הכוללות את שלמות האדם. א'. קנין החכמה. ב'. קנין המידות. ג'. קנין הגבורה. ד'. קנין

העושר. והגמ' בנדרים [ל"ה]. אומרת, אין השכינה שורה כי אם על חכם, עשיר, גיבור ועניו. וא"כ, "דגל מחנה יהודה" בא לרמוז על התורה והחכמה - "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו". "דגל מחנה ראובן", מרמז על מידת הענווה, היפה מכל המידות, שעל ראובן נאמר "הודה ולא בוש". "דגל מחנה אפרים", על הגבורה, שכתוב בתהילים [פ' - ג] "לפני אפרים ומנשה עוררה גבורתך". "דגל מחנה דן" על העושר, על עגל הזהב של שבט דן.

"וצבאו ופקודיו" (ב' - ו - ח - י"א)
מצינו שינוי לשון אצל שלושה שבטים, יששכר ראובן וזבולון. אצל שאר השבטים כתוב "וצבאו ופקודיהם", לשון רבים, ואילו אצל ראובן יששכר וזבולון כתוב "וצבאו ופקודיו", לשון יחיד. רבי חיים פלטיאל, תלמידו של מהר"ם רוטנבורג, תירץ, שבשבים אלו מצאנו מעלת לימוד התורה יותר משאר השבטים, יששכר חמור גרם, וזבולון שהחזיק את לומדי התורה והפך עצמו ללומד תורה, ושבט ראובן גם הוא היה מיוחד בריבוי לומדי התורה עד שהיו ממנו מאתיים חמישים ראשי סנהדראות [אותם שהיו בעדת קורח, אף כי אמנם נקהלו אחר כך עם קרח, אבל עד אז הם היו ראשי סנהדראות וכולם משבט ראובן, ללמדנו על עצם לימוד התורה שהיה בשבט זה]. לכן אין הם נכללים בלשון ופקודיהם אלא בלשון "ופקודיו", להדגיש מעלתו של כל יחיד ויחיד שבשבים אלו שהיו עמלי ועוסקי התורה. הנצי"ב ב"העמק דבר" מסביר: משמעות הלשון "פקודיהם" להורות שיפקדו האנשים לאיזה ענין בעסק הצבא, כל אחד ואחד לפי מה שהוא מסוגל, כל שבט ושבט היה מסוגל לעניין מסוים בעסק הצבא, שבט אחד לעסק מסוים ושבט אחר לעסק מסוים שונה, וכל השבט היה עוסק בענין זה, אבל בשלושת השבטים האלו, היו בהם מקצת שנפקדו לזה ומקצת שנפקדו לזה, ולכן כתבו "ופקודיו" כי היו הם שנים או יותר אופני פקודות.

"מטה זבולון ונשיא לבני זבולון וכו' ומטה גד ונשיא לבני גד" (ב - ז - י"ד)
שואל "בעל הטורים", מדוע אצל זבולון לא נאמר "ומטה" בו' החיבור כמו שכתוב אצל אחרים? ומתוך, זבולון פרנס את יששכר. וראיתי בתנחומא, הטעם שלא אמר ומטה בזבולון כמו שאמר בכולן, ללמדך שהיה זבולון עוסק בפרקמטיה, והיה נותן לתוך פיו של יששכר, לכן לא רצתה התורה לעשותו טפילה לו, לומר ששכרו גדול ויותר, וכאילו אמר "יששכר מטה זבולון", עכ"ל.

מעשה בשני בעלי דין שהסכימו לבוררות, אחד בחר את הגר"א מוילנא, והשני בחר בעה"ב פשוט. סירב הגאון לשבת בדין, כי דעת בעה"ב שונה לגמרי מדעת ת"ח, ולעולם לא יוכלו להגיע לעמק השווה. והראיה מפרשתנו, בכל שבט שלישי שנמנה על הדגל, יש ו' החיבור, חוץ משבט זבולון שנכתב מטה בלי ו', ומדוע? כי שבט זבולון היה מתעסק במסחר, ואי אפשר לו להשתוות עם שבט יששכר המתייגע בתורה בעבודה. בספר "טעם ודעת" מביא את מה שכתב הסמ"ע [ח"מ ג' - ג] בשם תשובות מהרי"א [סימן קמ"ז], שפסקי בעלי בתים ופסקי לומדי תורה, הם שני הפכים.

ועל פי זה מוסיף החיד"א, דמה טוב שדווקא כאן, גבי הדגלים, נכתב השם 'רעואל', ואילו בתחילת הפרשה בענין הנשיאים והקרבות, נכתב השם 'רעואל', ללמד שבזכות ויתורו בדגלים, זכה לשם זה.

"ושניים יסעו" (ב' - ט"ז)

"בעלי המוסר" דרשו על פסוק זה שאפשר לקוראו גם וְשָׁנִים (בקמץ) יסעו, השנים של האדם נוסעים ובורחים, וצריך להזדרז לאסוף תורה ומצוות.

בהיות האדמו"ר רבי יואל מסאטמאר זי"ע בארץ הקודש נכנס פעם לבקר בת"ת 'עץ חיים' ובחן את הילדים על לימודם, בעת הבחינה שאל את אחד התלמידים מהו פירוש המקרא האמור בפרשת במדבר בענין סדר מסע המחנות במדבר 'ושניים יסעו', השיב הילד 'די יארען פארען' (- השנים נוסעות)... נענה לו הר"ק ואמר, אכן לך מגיע 'פסק' (תוכחה) על שאינך יודע להשיב כהלכה, אך לדידי היה כדאי כל הנסיעה מארה"ב עד לכאן בשביל לשמוע 'מוסר' זה, שהשנים נוסעות והזמן חולף במהירות... (מובא באמרות טהורות - באר הפרשה)

"ונסע אוהל מועד מוחנה הלויים בתוך המחנות" (ב' - ט"ז)

כותב ה"חפץ חיים", כיון שהתורה מונחת בארון שבאוהל מועד, צריך האוהל מועד להיות תמיד "בתוך המחנות", באמצע, לא קרוב ביותר לאחד ולא רחוק ביותר מהשני, כמו שהבימה נמצאת באמצע בית הכנסת, וכמו שעץ החיים היה נטוע "בתוך הגן", גם התורה היא "עץ חיים", וכולם צריכים להתרכז סביבה והיא תהיה האמצע.

"ונסע אוהל מועד מוחנה הלויים בתוך המחנות כאשר יחנו כן יסעו" (ב' - ט"ז)

כשהתורה אומרת "כאשר יחנו כן יסעו" ביקשה התורה להשוות את ה"יסעו" ל"ויחנו", שואל האדמו"ר מסאטמאר, לכאורה איזה דמיון והשוואה יש בין נסיעתם לחנייתם? ומסביר, הגמ' במסכת תענית [א:] מסבירה את מה שיוסף אמר לאחיו "אל תרגזו בדרך", שמתוך שיתעסקו בדבר הלכה ויהיו שקועים בלימודם, לא ישגיחו על הדרך ועלולים הם לתעות או ליפול ולהיכשל בבורות ובשאר תקלות. אבל בזמן שבני ישראל נסעו במדבר, היה עמוד הענן הולך לפנייהם ומיישר את הדרך, מגביה את הבקעות ומשפיל את ההרים, והיה הורג לפנייהם את הנחשים והעקרבים, כמבואר בחז"ל. לכן, בזמן הליכתם במדבר, יכלו כלל ישראל להתעסק בדבר הלכה כבחנייתם. וזה מה שרמזה התורה "כאשר יחנו", כלומר, שעסקו בתורה בחנייתם, "כן יסעו", המשיכו לעסוק בדבר הלכה גם בעת נסיעתם ללא הפרעות.

ה"משך חכמה" מתרגם, הנה, ענין הכבוד והנימוס, אינו נוהג אלא באדם ובמקום שהם מכובדים מצד עצמם. ומחוקי הנימוס, כשיש חפץ או אדם במקום מכובד, צריך להתנהג בהתאם, ובמקום שאינו מכובד מצד עצמו,

ולכן נקיי הדעת בירושלים, לא היו יושבים בדין, אלא א"כ יודעים מי יושב עמהם.

"ונשיא לבני גד אליסף בן רעואל" (ב' - י"ד)

בפרשת השבוע מוזכר נשיא שבט גד פעמיים, ובכל פעם בשם שונה. בתחילת הפרשה הוא מוזכר כ"אליסף בן רעואל" [א' - י"ג] ואילו כאן הוא נקרא "אליסף בן רעואל". כיצד זה שבאותה פרשה נשתנה שמו מדעואל לרעואל?

הרמב"ן מתרגם [להלן ב' - י"ד] שבאמת היו קוראים לו בשני השמות, 'רעואל' - שידע את הא-ל, רעואל - ששם רעיון לבו בא-ל..., ולכן תזכרנו התורה בשניהם.

"רבינו בחיי", כתב: והוא נקרא פעם בד' ופעם בר', והכל ענין אחד, כי הענין שרצה בא-ל וידע אותו.

בספר "גימטריאות" לרבי יהודה ב"ר שמואל החסיד משפירא, כתב: 'כתיב רעואל, וכתיב רעואל, כל מי שיראת דעת ה' בלבד, נעשה ריע לא-ל'.

בספר "טל אורות" למהר"ם פאפירש (שהועתק מכת"י המחבר שהיה בבית עקד הספרים של מרן האמרי אמת זי"ע, ווארשא תרע"א) כתב [בפרשת וירא]: 'וכך היה מורי הרב ר' ישראל נוהג לומר בפסוק [במדבר ב' - י"ד] חרץ לשנות השם, פעמים בד' פעמים בר', כי צדיק זה היה מחזיר הרבים בתשובה, ונמצא שהיה אומר להם - 'דעו אל', ובזכות זה זכה להיות ריע לא-ל, הקב"ה גזור גזרה והוא מבטלה; עכ"ל,

מרחיב החיד"א בספרו "חומת אנך" כותב הסבר מקורי עפ"י ספר "אמרי נועם" לפיו השם עבר "שדרוג" בזכות מידה טובה שהיתה לנשיא שבט גד. אם נתבונן היטב בחלוקת הדגלים, נמצא כי השבט שיצא מקופח הוא שבט גד. מדוע? משום שליעקב אבינו היו ארבע נשים: רחל, לאה, בלהה וזילפה. אם נתבונן בחלוקת הדגלים בין השבטים, נראה ששבט גד שהיה בנה של זלפה לא קיבלו "ייצוג הולם". בני רחל קיבלו דגל מיוחד משלהם - המערבי. בני לאה שהיו רבים - קבלו שני דגלים: המזרחי בראשותו של יהודה המלך, והדרומי בראשותו של ראובן הבכור. נשאר דגל אחרון - הדגל הצפוני, שניתן לבני בלהה בראשותו של דן בכור בלהה. אבל לבני זלפה: גד ואשר, אין דגל משלהם. הם התפצלו לשני דגלים - אשר נלווה לדגל הצפוני שבראשות דן בנה של בלהה, ואילו גד הסתפח לדגל הדרומי שבראשות ראובן בן לאה.

גד בנה בכורה של זלפה יכול היה להתרעם על כך ששלושת הבכורים האחרים זכו לכבוד של הנהגת דגל, ואילו הוא לא זכה לכך. אבל הנשיא של שבט גד שתק ולא התלונן, ובזכות שתיקה זו זכה השבט למה שלא זכו שאר השבטים: משה רבינו, רועה ישראל ומוסר התורה נקבר דווקא בשטחו של שבט גד - בהר נבו. כמו שכתוב "כי שם חלקת מחוקק ספון" [דברים לג' - כ"א] ענין זה נרמז בשם "רעואל" שניתן לנשיא גד ומשמעותו רע א-ל רמז לקשר של שבט גד עם משה רבינו איש האלוקים. כי מי שמקבל את הדין. הופך להיות כביכול רעו של הקב"ה, וככזה - ההצלחה תאיר לו פנים.

אין ענין הכבוד תופסו. רמז לדבר, שהגמ' בברכות [פ"א:] אומרת, אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים וכו', אלא בפתח שיש בו מזוזה או אף הראוי למזוזה, וק"ו בבתי כנסיות ומדרשות. ולכן, בקריאת התורה נוהג ענין הכבוד והנימוס, ולכן מעלים את הקרואים לפי סדר חשיבותם. וזהו מה שאמרה התורה "ונסע אוהל מועד מחנה הלוי בתוך המחנות כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם". אכן, כל ענין הסדר והמשטר אינו נוהג בזמן הנסיעה בשאר הדרכים, שהרי דרכים אין בהם כבוד, וממילא לא תופס בהן ענין של סדר ומשטר. כל חלוקת הדגלים ודרגתם, היתה דווקא מסביב אוהל מועד, כאשר אוהל מועד נוסע "בתוך המחנות" ומלך הכבוד שרוי בתוכם, ולכן כולם צריכים להקפיד על סדר ומשטר גם בשעת נסיעתם כבעת חנייתם, "כאשר יחנו כן יסעו" בסדר ובמשטר. והרב מקוטנא כתב בדרך דרוש, "כאשר יחנו כן יסעו", שישנם אנשים, שבדרך הם פורקים עול ואינם מדקדקים כל כך במצוות, ועל זה מזהירה התורה "כאשר יחנו כן יסעו", בלי שינוי.

"דגל מחנה אפרים" (ב' - י"ח)

בתרגום "יונתן בן עוזיאל" כותב מה היה מצויר על דגלו - "ובו היתה חקוקה צורת תינוק". שואל רבי יעקב חיים סופר, מדוע דווקא "תינוק" מסמל את שבט אפרים, בשלמא נחש בשבט דן ואריה בשבט יהודה, הרי החיות האלו מסמלות אותם כפי שבייכרם יעקב, אבל מה ענין תינוק בדגלו של אפרים? ומתוך, ביאורו של יונתן בן עוזיאל הוא לשיטתו, שהרי על הפסוק בפרשת משפטים [כ"ד - י'] "ויראו את אלוכי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" כתב: היתה שם נערה מפונקת מעוברת, והפילה את עוברתה ונרמס עם הטיט, ירד גבריא'ל ועשה ממנו לבנה והעלהו לשמי מרום, והכינו ספסל תחת הדום רבון העולם וכו', והיתה מאירה כאבן טובה. וגם ב"פרקי דרבי אליעזר" [פרק מ"ח] מסופר מעשה זה, ומובא שם שאותה אשה היא "רחל בת בנו של שותלח", הוא שותלח בן אפרים המוזכר בפרשת פנחס [כ"ו - כ"ה], ועוד מובא שם, שמעשה זה גרם וזירז את גאולת מצרים. והיות והעובר שהוא משבט אפרים, הוא שהקדים את הגאולה, נאה ויאה שבדגל מחנה אפרים יהיה חקוק צורת תינוק, זכר לאותו עובר.

"לצבאות ימה" (ב' - י"ח)

בכל שאר המחנות נאמר תחילה הצד ואז "לצבאותם": "קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה: לצבאותם" [פסוק ג'], "תימנה לצבאותם" [פסוק י'], "צפונה לצבאותם" [פסוק כ"ה]. רק כאן גבי דגל מחנה אפרים נאמר איפכא: "לצבאות ימה". וטעמא מאי.

כתבו הראשונים [רבי יהודה החסיד, רבינו אפרים, תוס' השלם עה"ת], כי רמז יש בכך לשבטו של יוסף, שנמנו בו מנשה ואפרים, שהם יחדיו היו ממרובי האוכלוסין שבשבטים (במפקד הראשון היו קרובים למספר בני שבט יהודה, ובמפקד השני היו המרובים שבשבטים, הרבה יותר משבט יהודה). וזהו שאמר "לצבאות ימה", שהיו צבאותיהם מרובים כדגים שבים, וגם שלא היתה עין הרע שולטת בהם, כדגים שבים המכוסים מעין כל [עי' סוטה ל"ו:]. ובזה זכו שנתקיימה בהם ברכת יעקב אביהם "וידגו לרוב בקרב הארץ" [בראשית מ"ח - ט"ז, וברש"י שם].

"דגל מחנה אפרים, ועליו מטה מנשה" (ב' - י"ח - כ')

שואל ה"משך חכמה", מדוע בשאר השבטים כתוב "והחונים עליו מטה יששכר" וכן בכלם, ומדוע רק בשבט מנשה כתוב "ועליו מטה מנשה"? ומתוך, בספירה זו מספרם של שבט אפרים היה ארבעים אלף וחמש מאות, ושבט מנשה מנה שלושים ושתיים אלף, ואילו במפקד שנעשה בסוף שהותם במדבר בפרשת פנחס, שבט אפרים מנה כמנין שבט מנשה במפקד הנוכחי, שלושים ושתיים אלף, כלומר, שירד מספרו ונתמעט, אבל שבט מנשה מנה שם חמישים ושתיים אלף ושבע מאות, א"כ, כיון ששבט מנשה כל זמן שהיו במדבר עלה במספרו על שבט אפרים, רצתה התורה לרמוז זאת כבר במפקד הנוכחי, ולכן נכתב "ועליו" - על שבט אפרים - "שבט מנשה".

"כל הפקדים למחנה דן" (ב' - ל"א)

בספר "מטבע של אברהם" הובא דבר פלא. סך כל הסעיפים בשולחן ערוך יורה דעה הוא ג' אלפים תרפ"ז סעיפים, ופלא הוא שגם שו"ע חושן משפט הוא ג' אלפים תרפ"ז סעיפים, ופלאי פלאות הוא שאם תמנה את הפסוקים שמתחילת התורה עד לפסוק זה [ב' - ל"א] תמצא ג' אלפים תרפ"ז, כל הפקודים - דהיינו כל הדינים וההלכות, 'למחנה דן' - שעל דן נאמר 'דן ידן עמו כאחד שבטי ישראל', והם דנים את ישראל ביורה דעה וחושן משפט, וכל זה רמזו בפסוק הג' אלפים ותרפ"ז.

"אלה פקודי בני ישראל וכו' שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים" (ב' - ל"ב)

שואל רבנו בחיי, מדוע כפלה התורה את מניינם של בני ישראל, והרי המספר הזה הוזכר כבר בפרק הקודם [פסוק מ"ו], ומדוע היה צריך שוב להזכירו כאן? ומתוך, התורה באה להראותנו את הפלא העצום שהיה בעם ישראל, שהרי חלפו עשרים יום מהמפקד הראשון שהיה בא' באייר, ועד שנסעו בכ' באייר, ובכל התקופה הזאת לא מת אף אחד מבני ישראל.

"ואלה תולדות אהרן ומשה" (ג' - א')

אינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו "תולדות משה", לפי שלימדן תורה. שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". [רש"י] כעין אימרה זו מצינו אף במסכת סנהדרין (ט"ז, ב') "כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן", ויש להבין מהו החילוק בין לשון "ילדו" ל"עשאו". וביאר רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל [ר"מ בשיבת מיר], ההבדל בין "עשאו" ל"ילדו" הוא כהבדל שמים לארץ. כי "עשאו" משמעותו ליצור דבר. וכאשר אומן מייצר דבר, מהרגע בו הושלם הכלי מסתיים הקשר שלו עם יצירתו. אך מה קורה ב"ילדו", האם אי פעם מסתיים הקשר בין אב לבן? הלא הם קשורים יחדיו לנצח נצחים ללא פירוד כלל!

הוי אומר שב"כל המלמד את בן חבירו תורה" יש שתי בחינות, כלומר שני סוגים של רבנים, יש רב שמלמד את התלמיד כאומן ומייצר ובונה ממנו כלי מפואר, אך החל מהרגע בו הכלי עומד בזכות עצמו מתנתק כל קשר בינו לבין היצרן. ומאידך, רב שמוסר את כל מהותו ונפשו לתלמיד, עד שאינו

והודיענו זה כי אהרן היה ראוי לגדולה בכהונה יותר ממשנה רבינו בעבור שהיה הבכור ולו משפט הכהונה הגדולה.
רעיון נוסף כותב ה"פנים יפות", טעמי המקרא שתחת המילה נדב הוא "אתנחתא". משום שהואיל ומיד נאמר "אשר מלא ידם לכהן", והכוונה היא שמשנה משח אותם ונחך אותם לכהונה, ומכיון שהמשנה בנבחים [י"ד - ד] אומרת, "עד שלא הוקם המשכן היתה העבודה בבכורות". א"כ, לגבי נדב שממילא היה הבכור, לא שייך למלא את ידיו, שהרי גם לפני הקמת המשכן עבד עבודה, לכן הפסוק מחלק ועושה אתנחתא בין "הבכור נדב" לשאר הבנים.

"ואלה תולדות אהרן ומשה" (ג - א)

ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה? לפי שלמדן תורה. מלמד, שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. [רש"י]
ואם כן, הרי לא רק בני אהרן היו צריכים להיקרא תולדות משה, אלא אף בניהם של כל ישראל, שלימד משה תורה את כל בני ישראל? ביאר המהרי"ל צינץ זצ"ל בספרו "מלא העומר", כתוב במדרש [ויקרא רבה י - ה] ופירש רש"י [דברים ט - כ] "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו" - זה כילוי בנים, "ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא" - והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים, ונשארו שנים, ועל פי זה מובן דעיקר תולדותיו של אהרן, נשארו בזכות תפילתו של משה, ולכן אמר שמתייחסים לתולדות של משה. "ביום דיבר ה' את משה בהר סיני" - דיבור לשון קשה, שארבעים יום האמצעיים היו בכעס [רש"י שמות ל"ג - י"א], אם כן נגזר מיתה על כל בני אהרן, ולפי שתפילת משה גרמה שישארו, מתייחסים גם לתולדות משה, משום שהוא גרם לקיומם.

"וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה לפני ה' במדבר סיני ובנים לא היו להם" (ג - ד)

שואל ה"משך חכמה", ענין זה כתוב גם בפרשת פנחס [במדבר כ"ו - ס"א] "וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני ה'", ושני פרטים מופיעים בפרשתנו ואינם מופיעים בפרשת פנחס. האחד, שהמעשה היה במדבר סיני, והשני, שלא היה להם בנים. מדוע? ומתוך, בפסוקים הבאים מובא הענין של "הקרב את מטה לוי" [פסוק ג]. מדוע דווקא את שבטו של לוי? אלא שעד חטא העגל הבכורים היו משרתים, ולאחר חטא העגל הורידו את הבכורים. אך יבואו כל הקרובים והמפסידים, ויטענו: מי שעשה את העגל, מרוויח, שהרי אהרן הכהן עשה את העגל ולא ירד מגדולתו כמו כל הבכורים, לכן אמר הקב"ה, שגם הוא לא יצא נקי מחטא העגל, למרות שעשה הכל לשם שמים, יחד עם זה לא יצא נקי לחלוטין, הרי נלקחו לו שני בנים בלי שהשאירו אחרים צאצאים, דהיינו כרת. וכדי שלא יהיה מקום לטעון, הזכיר משה רבנו ענין זה לפני הפרשה של "הקרב את מטה לוי", תדעו לכם ש"וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה", לא בגלל הקריבם אש זרה, אלא בהקריבם אש זרה לפני ה', ואיפה? במדבר סיני, להזכירכם שגם אהרן נענש על חטא העגל, ותדעו שהעונש הוא "ובנים לא היו להם", לכן הפירוט הוא כאן ולא בהמשך, שם בא הסיפור עצמו, ואז לא משנה היכן זה היה, ואם היו להם בנים או לא.

נחשב עבורו רק כרב ותלמיד אלא הרבה מעבר לכך כאביו מולידו, והקשר בין אב לבנו הינו נצחי.
הרב פינקל הוסיף וביאר על פי זה, שהנה הגדרת "כאילו עשאו" לומדת הגמרא מהפסוק שנאמר באברהם אבינו "ואת הנפש אשר עשו בחרן", ואילו את "כאילו ילדו" לומדת הגמרא מהפסוק שנאמר כאן במשה. והיינו כי תלמידי אברהם למרות שלמדו? מצוות נותרו גויים, והרי הם בבחינת "עשאו", מה שאין כן תלמידי משה רבינו שהם לדורי דורות, הרי הם בבחינת "ילדו".

ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה? לפי שלמדן תורה. מלמד, שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. [רש"י]
ואם כן, הרי לא רק בני אהרן היו צריכים להיקרא תולדות משה, אלא אף בניהם של כל ישראל, שלימד משה תורה את כל בני ישראל? ביאר המהרי"ל צינץ זצ"ל בספרו "מלא העומר", כתוב במדרש [ויקרא רבה י - ה] ופירש רש"י [דברים ט - כ] "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו" - זה כילוי בנים, "ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא" - והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים, ונשארו שנים, ועל פי זה מובן דעיקר תולדותיו של אהרן, נשארו בזכות תפילתו של משה, ולכן אמר שמתייחסים לתולדות של משה. "ביום דיבר ה' את משה בהר סיני" - דיבור לשון קשה, שארבעים יום האמצעיים היו בכעס [רש"י שמות ל"ג - י"א], אם כן נגזר מיתה על כל בני אהרן, ולפי שתפילת משה גרמה שישארו, מתייחסים גם לתולדות משה, משום שהוא גרם לקיומם.

יש מפרשים, רש"י לא כתב "כל המלמד את חבירו תורה", אלא "כל המלמד את בן חבירו תורה", שלהיות מלמד תורה לחבר זוהי חבירות, וכל אחד ואחד חייב בזה, כמו שהגמ' בחגיגה [י]. אומרת "מה אני בחנם אף אתם נמי בחנים". משא"כ לגבי בן חבר, חובת הלימוד מוטלת על החבר עצמו, על האב, ולכן "כל המלמד את בן חבירו תורה" ובכך לוקח את מקומו של האב, הרי הוא "כאילו ילדו". "כאילו ילדו" משמע שהוא חשוב כמעט כמו האב, אבל האב חשוב ממנו.

שאל הרבי ר' העשיל כשהיה בן חמש את רבו, הרי הגמ' בבבא מציעא [ל"ג] אומרת הפוך, אבידת רבו ואבידת אביו, של רבו קודמת, שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא, וא"כ רבו חשוב מאביו? וענה לו הילד, ש"מעלה עליו הכתוב" פירוש, מי שלומד תורה עם בן חבירו, הפסוק "מעלה" אותו והוא "כאילו ילדו", מעמידו על דרגת חשיבות רבה יותר מזו של האב.

"ואלה שמות בני אהרן הבכור נדב" (ג - ב)

"אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים אשר מלא ידם לכהן" (ג - ג)
בין "הבכור" לבין "נדב" יש מקף לסימן הפסקה, לפי ש"הבכור" אינו מוסב על "נדב", שמות עירי ללא בנים ולא היה לבכורתו שום ערך ממשי.
וכתבו בעלי התוס': הבכור מוסב על אהרן, כביכול כתוב "בני אהרן הבכור" שהיה זקן ממש.

סופי תיבות משה, כתב בספר "קטורת סמים" שהטעם לזה כי מתו מפני שהורו הלכה בפני משה רבם כפי שאמרו חז"ל, וכן זרה בגימטריה רבי, דהיינו שלא קיבלו את מרות רבם עליהם, וכן התיבות אש זרה הן בגימטריה וימת נדב.

"וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה לפני ה' וכו' ובנים לא היו להם"

(ג' - ד')

שואל ה"כתב סופר", מה הקשר בין מותם לבין העובדה שלא היה להם בנים? ומתרין, מדוע לא היה להם בנים, כי לא נשאו נשים. ומדוע לא נשאו נשים, כי לא רצו ילדים, ומדוע? כי רצו רק ללמוד תורה ולעבוד את הקב"ה. הנהגה זו אינה הנהגה נכונה, כי לאדם אסור לו לעשות חשבונות כאלו. הם רצו להקריב אש כדי להתקרב אל הקב"ה, אבל זו "אש זרה", ומדוע? "כי בנים לא היו להם", מאותה סיבה שהם נמנעו מלשאת נשים ולהוליד ילדים, מאותה סיבה הם גם הקריבו אש זרה.

ה"חתם סופר" אומר, הגמ' ביבמות [פ"ה] אומרת, שאם היו להם בנים, לא היו מתים. ומדוע? כי נדב ואביהו הגיעו לדרגה המרבית של שלמות עצמית, ולא היתה סיבה שיישארו בחיים שהרי כבר הגיעו לתיקון השלם. ואם תשאל, הלא יש הרבה צדיקים שהשלימו עצמם ונמצאים פה? התשובה היא, בגלל ילדיהם. וגם נדב ואביהו, אם היו להם ילדים, היו נשארים בחיים.

עוד מתרין ה"חתם סופר" המדרש אומר, לא מתו בני אהרן אלא ע"י שהורו הלכה בפני משה רבן, יש אומרים שתויי יין נכנסו למקדש, יש אומרים שלא נשאו אשה שכתוב "ובנים לא היו להם". מסביר החתם סופר, ששני הטעמים הראשונים, יסוד ושורש אחד להם: "ובנים לא היו להם", כי אין האדם מרגיש בחוש את ענין כבוד אביו וכבוד רבו, עד שהוא עצמו נהיה אב לבנים. כשלאדם יש בנים משלו, מבין הוא מהו כיבוד הורים, שאם בנו או תלמידו מתנהגים אליו לא כראוי והוא מקפיד עליהם, מתוך כך הוא יכול ללמוד ולחוש איך צריכים לכבד את רבו ואת אביו שלו. ולכן, כיון שלנדב ואביהו לא היו בנים, הם היו פגומים במעלת כיבוד אב ורב, ומתוך כך באו לידי זילות בכבוד רבם והורו הלכה בפניו, וגם לא נהגו בכבוד הראוי בכבוד שמים, שנכנסו שתויי יין. וזהו שאומר המדרש, אילו היו להם בנים לא היו מתים, שאז לא היו באים לידי חטא של זלזול בכבוד רבם ובכבוד שמים.

ה"משך חכמה" מתרין, כתוב במדרש [ויק"ר פרשה כ"ד], שבשעה שאדם חוטא ויש לו בן צדיק, אין הוא נענש, שאם הוא ייענש, גם הבן יסבול מכך, ולמה שהבן הצדיק יסבול. וזה א"כ הפירוש "ובנים לא היו להם", שאילו היו להם בנים, ייתכן שבזכותם היה העונש נמנע מהם.

רבי יהונתן אייבשיץ מתרין, הגמ' בבבא בתרא [קט"ז:] אומרת, "דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה". ועל מאמר חז"ל זה מרומז כאן בפסוק, "וימת נדב ואביהו", מפני מה נאמר עליהם "וימת"? בגלל "ובנים לא היו להם".

שח האדמו"ר מהרמ"מ מוויזניץ שליט"א: מעשה שהיה אצל זקני בעל ה"אמרי חיים" מוויזניץ זצוק"ל, שנכנס אליו יהודי חסידי והתאונן לפניו

שהוא טרוד כ"כ במשך ימות השבוע להביא טרף לביתו, ואינו יכול להתעסק כראוי בחינוך הבנים המוטל עליו, ואינו מצוי בבית במחיצת ילדיו אלא ביום השבת קודש. אמר לו זקיה"ק, שמוטל עליו להתגבר ביום השב"ק בכל כוחו להחדיר בבניו חינוך רב, מתוך דוגמה אישית, שיראו אצלו לימוד תורה ועבודת השי"ת בקידוש וזמירות ואמירת דברי תורה בדרגה נפלאה, באופן שזה יקרין עליהם למשך כל ימי השבוע.

אמר אותו חסיד לזקיה"ק: רבי, אמנם מוטלת עלי מצות חינוך ילדי הרכים, אך הרבי מכיר אותי היטב שאיני לא צדיק גדול ולא ערליכער יוד ובעל התלהבות גדול כ"כ, וא"כ איך אעשה שקר בנפשי להתנהג במדרגה שהיא למעלה ממדרגתי האמיתית, שהרי אין זה אמת? ! השיב לו זקיה"ק: דע לך, כי למען חינוך הילדים רשאי אדם להתנהג לפעמים אפילו בהתלהבות שהיא מדומה, והיא למעלה ממדרגתו, בבחינת אש זרה. והביא זקיה"ק ע"ז ראייה נפלאה מן התורה, מצאנו אצל נדב ואביהו שנענשו בהקריבם אש זרה לפני ה', והכתוב מדגיש ואומר 'ובנים לא היו להם', משמע שעיקר מה שנענשו ונחשב להם לחטא, הוא מפני שלא היו להם בנים, אבל אלמלי היו להם בנים - היו רשאים להביא אש זרה, אף שהיא למעלה ממדרגתם.

"בהקריבם אש זרה לפני ה'" (ג' - ד')

משמע בלשון הפסוק שחלק מחומרת הקרבת אש זרה הוא ממה שהיה לפני ה'.

סיפר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א ששמע מכלי ראשון את המעשה דלהלן: בבית כנסת אחד במרכז תל אביב, היו מתפללים תלמידי חכמים ולצידם אנשים מסורתיים ומתחזקים המגיעים בשבת לבית הכנסת וזוכים לקירוב על ידי האברכים הוותיקים. ויהי בשבת אחת הגיע לביקור מתפלל אשר זה מקרוב החל לבקר בבית ה', והנה התחילה התפילה והלה התלונן שהמאוורר הקבוע ליד מקומו מפריע לו, וביקש מהנוכחים לכבותו. הציבור שהכירוהו כגבר אלים, אשר יש לו קשרים עם אינשי דלא מעלי, חששו לפעול נגד רצונו ולא ידעו מה עליהם לעשות במצב זה. והנה לתדהמת המתפללים, קם הלה ממקומו, ניגש למאוורר ו ... מכבה אותו, באמצע תפילת השבת. למעשה שכזה הם לא ציפו ... בבית הכנסת ההוא מכהן רב גדול בתורה, אבל גם הוא לא ידע מה לעשות וכיצד להגיב מול המעשה של פריצת חומות השבת בתוככי בית הכנסת. בלית ברירה, החליט הרב לנהוג בבחינת 'שב ואל תעשה עדיף', סגר את פיו ולא אמר מילה. והמתפללים בראותם את תגובת הרב, סגרו אף הם את פיהם והבליגו בכאב רב. והנה אך שב האיש מחלל השבת למקומו, ולפתע מאוורר תקרה שהיה קבוע מעל מקום מושבו נעקר ממקומו, נחת על ראשו של הלה ופצעו עד זוב דם. המתפללים בראותם מה השיבו לו מן שמיא, המשיכו לשתוק. לא רצו להצטייר כשמחים לאידו.

הפעם דווקא הוא עצמו דיבר ... , האיש קם ממקומו ופתח בדברים בפני המתפללים: בטוח אני שלא עשייתי טוב כשכיבתי את המאוורר בשבת, והקב"ה גבה את חובו ממני. אך מדוע גבה את חובו במהירות שכזו? הרי ברוב העבירות הנעשות בעולם, לא מקבלים החוטאים את עונשם בו במקום, ומדוע עשה ה' ככה שאקבל את המגיע לי קבל עם ועדה?

בהן, ובכוחה לבאר כוונת הציווי שיקויים רצון ה' כהלכה, על זה נאמר "כי ישירים דרכי ה'", ובכלל מעלת הישרות היא, ש"אם אין דרך ארץ אין תורה".

"ויפקד אותם משה על פי ה'" (ג' - ט"ו)

שואל רבי משה פיינשטיין, מדוע משה רבנו היה צריך בת קול מהשכינה כדי לדעת כמה ילדים יש, ולא הסתמך על ההורים שיגידו לו כמה ילדים יש להם? ומתוך, רק לדיני התורה בדברים המסורים לבי"ד, ישנה גזירת הכתוב שאפשר לסמוך על עדים, אבל ידיעה שאדם צריך לדעת בעצמו והוא עניינו שלו, אין חיוב שיאמין לעדות. ולכן, מניינם של בני לוי, היה ענין שנמסר למשה עצמו, ולכן לא היה חייב להאמין לעדותם של האבות על מניינם של התינוקות, ולכן הוצרך לקול השכינה.

"פקד את בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם"

(במדבר ג' - ט"ו)

מבן חדש ומעלה - משיצא מכלל נפלים. [רש"י]

כל המדקדק בלשון רש"י יתמה, מדוע כאן נקט 'משיצא מכלל נפלים', ואילו בפסוק מ' לגבי בכורי ישראל שאמר בהם "פקד כל בכור זכר לבני ישראל מבן חודש ומעלה", כתב רש"י 'משיצא מכלל ספק נפלים'. מדוע הוסיף את המילה 'ספק', וכתבו בספרים (ע"י דרוש שמואל ד"ה משכן: לוית חן [ונציה תק"ב] ו"ט) לתרגם על פי שאמרו חז"ל (ע"י תנחומא במדבר נ"ח; ועי' רש"י להלן פ"ז ד"ה על) שאל משה לפני המקום, וכי יכול אני לעמוד לסבב בחצרותיהם ובתוך בתיהם ולספור כל אחד מהן שאתה אומר לי כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם. איך אוכל למנות כל אחד באהלו. ואמר לו הקב"ה 'עשה אתה את שלך ואני אעשה את שלי'. והיה עומד מחוץ לאוהל והשכינה מקדמת לפניו בהכרזה בבת קול: כך וכך תינוקות יש בבית זה. ולפי"ז יש לחלק בין הבכורים שבשבט לוי בפסוק אצלינו לבין בכורי ישראל דלהלן, משום שבבכורי הלויים נמנו על פי בת קול, ודאי לא שייך ספק כלפי שמיא, ולכך אלו שנמנו היו מי שיצאו ודאי מכלל נפלים. ולכן רש"י לא הזכיר שהם ספק נפלים, מה שאין כן בבכורי ישראל, שנמנו כדרך בשר ודם, לא היה מניינם בתורת ודאי, אלא רק משיצאו מכלל ספק נפלים.

רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל בספרו "הר צבי" תירץ בפשטות, כי לגבי הבכורים שבא להוציא ממון מכל אחד, קיימא לן [ב"ק מ"ו] 'המוציא מחברו עליו הראיה', ולכן לא ניתן לתבוע את הממון אלא משיצא מכלל ספק נפל. אבל במנין בני לוי, שאינו אלא מנין גרידא, די שיצא מכלל נפל ודאי, ואף אם הוא עדיין בספק ניתן למנותו.

"משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה" (ג' - כ"ט)

וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה, אוי לרשע ואוי לשכנו, לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתים וחמשים איש עם קרח ועדתו, שנמשכו עמהם במחלקתם. [רש"י]

צריך גם להבין, ולכאורה, כל הליכתם במדבר היתה על פי ה', וכדרך הליכתם בהלוויית יעקב, וא"כ מה שייך לומר לראובן אוי לרשע ואוי לשכנו, והרי דרך הליכתו ושכנותו לקורח לא היה על פי רצונו? מתוך רבי חיים קניבסקי, שהיו צריכים להיזהר שלא להכוות בגחלתו.

את התשובה לשאלתו הוא קיבל לאחר מכן, בשליחות מרבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שהשיבו - היות שהעבירה נעשתה בתוך בית מקדש מעט - לפני ה', וכמו שמצינו אצל נדב ואביהוא שעליהם נאמר: "בהקריבם אש זרה לפני ה'", דהיינו שהחטא שלהם נעשה לפני ה', במשכן, ולכן נענשו מיידית, כמבואר ב"העמק שאלה" שם. והוסיף שיתכן שזו גם החומרה היתירה של שיחות החולין בבית הכנסת, שמלבד עצם השיחות, הפוגמות בקדושת המקום, עוד יש בהן קפידא יתירה שהן נעשות בתוך בית ה', ועל כך מעניש הקב"ה מיד.

"פקד את בני לוי וכו' מבן חדש ומעלה" (ג' - ט"ו)

משיצא מכלל נפלים. [רש"י]

שואל ה"שואל ומשיב", במה נשתנו בני לוי משאר ישראל שנמנו מגיל עשרים? ומתוך, "איש" הוא מעל גיל עשרים, ואז הוא ברשות עצמו. לעומת זאת, בני לוי משולדו נקראים בני לוי, ולכן משיצאו מכלל נפלים נמנו בפני עצמם.

אך עדיין צריך להבין מדוע לא הוכשרו בני לוי לעבודה אלא החל מגיל שלושים שנה, בשונה מישראל שנחשב מגיל עשרים לגדול לכל דבריו. מסביר בעל ה"שואל ומשיב", אצל בני לוי כל חשיבותם היא בגלל ייחוסם, לכן אפשר למנותם ולקדשם כבר מגיל חודש, שהרי זה לא תלוי ביגיעתו העצמית, משא"כ אצל בני ישראל שכל חשיבותם היא בגלל עבודתם העצמית, אי אפשר למנותם אלא מגיל עשרים. מאידך גיסא, מי שיש לו ייחוס יש עליו יותר תביעה, לכן אינו ראוי לעבודה אלא מגיל שלושים שנה.

"פקד את בני לוי וכו' מבן חודש ומעלה תפקדם" (ג' - ט"ו)

משיצא מכלל נפלים הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש. [רש"י]

האדמו"ר מהר"א מבעלז זי"ע [מובא ב"יחי יוסף"] היה חוזר הרבה פעמים על דברי רש"י אלו, דלפעמים אדם אומר על בנו שהוא קטן ויכול בנו לעשות מה דלבו בעי וכו', אולם אמר מהר"א מבעלז, רש"י ז"ל אומר "משיצא מכלל נפל" דהיינו מעל ל' יום, "הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש", ומגיל קטן בעי לשים לב על הטף ולא להשאיר זאת לימים כשיגדל הילד בשנים.

"פקד את בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם"

ויפקד אותם משה על פי ה' כאשר צוה" (ג' - ט"ו - ט"ז)

אמר משה לפני הקב"ה היאך אני נכנס לתוך אוהליהם לדעת מנין יונקיהם. א"ל הקב"ה, עשה אתה שלך ואני אעשה שלי. הלך משה ועמד על פתח האהל והשכינה מקדמת לפניו, ובת קול יוצאה מתוך האהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באהל זה. לכך נאמר על פי ה'. [רש"י]

שואל רבי חיים שמואלביץ, אחרי שמשוה רבנו נצטווה לספור את כל הנפשות, כולל התינוקות, איך החליט על דעת עצמו לשנות, ואפילו שטעמו לצידו? ומתוך, כיון שמידת דרך ארץ מחייבת לא להיכנס לבית זר, לכן ברור מאליה שכן הוא הציווי, ולזה התכוון הקב"ה שימנה אותם מחוץ לאהליהם, והראיה, שהתורה עצמה מעידה עליו שצדק בחשבונו, וכיוון לרצון ה', שכתוב "ויפקד אותם משה על פי ה' כאשר צוה", ממש כאשר צוה ללא כל שינוי, שכן מידת דרך ארץ אף היא ממידות שהתורה נדרשת

"שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת" (ג' - ל"ה)
 רבי שלמה קלוגר בספרו "אמרי שפר" שואל, מהו כפל הלשון "משמרת"
 "משמרת"? ומתיר, אחרי שהתורה אמרה "שומרים משמרת הקודש",
 היה מקום לטעות ולומר כאילו ח"ו צריך המשכן לשמירה, ושישראל
 שומרים עליו. מחשבה זו היא מחשבת חטא, שהרי זהו בית ה', השומר
 והמשיג על כל העולם, ובוודאי שאין ביתו שלו צריך שמירה ע"י בני אדם.
 לכן מוסיפה התורה "למשמרת בני ישראל", שהמשכן לא צריך לשמירה
 מצד עצמו, אלא השמירה היא מפני בני ישראל שלא יתקרבו למקום
 המשכן, ומדוע? ש"הזר הקרב יומת".

"כל פקודי הלוי שנים ועשרים אלף" (ג' - ל"ט)

רבים השואלים, מדוע דווקא שבט לוי שהיו קדושים ונבדלים מכולם יהיו
 מועטים יותר מכולם? ותירץ הרמב"ן, הקב"ה הירבה את ישראל שלא כדרך
 הטבע, וכמו שכתוב (שמות א' - י"ב) "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ",
 וכיון ששבט לוי לא היו בשעבוד מצרים, לא היה בהם הברכה של כן ירבה
 וכן יפרוץ.

האברבנאל מתיר, כיון שעם ישראל היו צריכים להיכנס ולכבוש את הארץ
 ולמלאות אותה, היה צורך גדול של ריבוי בני ישראל פן תרבה עליהם חייט
 השדה, ולעבוד את הארץ ולשמרה, לכן ילדו ששה בפעם אחת. אבל הלויים
 שצריכים לעבוד עבודת ה', ולהתפרנס רק מן המעשרות ולא יהיה להם
 חלק ונחלה בארץ. לכן גזר ה' שלא יתרבו כשאר שבטים, רק כפי צורך
 עבודתם, כדי שלא יהיו למשא לבני ישראל שצריכים פרנסה.

ה"אור החיים" מתיר על פי הגמ' (סוטה י"ב) שעמרם אבי משה גירש את
 אשתו יוכבד, בגלל הגזירה של "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", ואז כל
 שבט לוי גירשו נשותיהם, ולכן היו מועטים, כי אם אין גדיים אין תישיים.

"פקד כל בכור זכר לבני ישראל מבן חדש ומעלה" (ג' - מ)

משיצא מכלל ספק נפלים. [רש"י]

שואלים המפרשים, מדוע שינה רש"י בפירושו, שלגבי מנין הבכורים מבן
 חודש כתב ספק נפלים, ולעיל לגבי מנין הלויים מבן חודש, כתב "משיצא
 מכלל נפלים"? בספר "לויית חן" על התורה, תירץ על פי מה שכתב רש"י,
 שמנין הלויים היה על פי ה', וכתב רש"י, אמר משה לפני הקב"ה, היאך אני
 נכנס לתוך אוהליהם לדעת מנין יונקיהם. אמר לו הקב"ה, עשה אתה את
 שלך, ואני אעשה את שלי. הלך משה ועמד על פתח האהל, ובת קול יוצאה
 מהאוהל, ואומרת כך וכך תינוקות יש באוהל, לכך נאמר "על פי ה'". אבל
 במנין הבכורים הישראלים, נספרו הבכורים לא על פי ה', אלא במנין רגיל.
 א"כ, כשהקב"ה סופר, לא שייד לומר ספק נפלים, שהרי אין ספק לפני
 הקב"ה, אבל כשמשנה רבנו ספר, והספירה היא רגילה, כאן צריך לומר
 שיצאו מידי ספק נפלים, כי אדם באמת לא יודע מי נפל ומי לא.

"בהמת הלוויים" (ג' - מ"א)

כותב ה"שפת אמת", בוא וראה מה גדולה מעלת הציות לרבנים והכפיפות
 לדעת תורה! יהודי, ויהיה הגאון והצדיק ביותר, אם יאכל תרומה יהיה חייב

מיתה, ובהמתו של הכהן אוכלת בתרומה! ומדוע? כי היא שייכת לכהן!
 אמור מעתה, מי ש"משייך" את עצמו לגדולי הדור, נכלל בהם ומתברך
 בברכתם.

"ויהי כל בכור זכר במספר שמות מבן חודש ומעלה לפקדיהם שנים ועשרים
 אלף שלשה שבטים ומאתים" (ג' - מ"ג)

בספר "מגדים חדשים" הביא שמקשים העולם, איך יתכן שלבני ישראל
 במדבר שהיו שישיים ריבוא מבני עשרים עד שישיים, לא היה בהם רק
 עשרים ושלוש אלף ומאתים שבעים בכורים, הרי מסתבר שכל השישיים
 ריבוא התחתנו ונולדו להם ילדים, וגם אם להרבה נולדה בת תחילה, עדיין
 מספר הבכורים הזכרים הוא מעט ביחס לשישיים ריבוא? ותירץ, שמעתי
 לתרץ על פי התרגום יונתן בן עוזיאל בפרשת שמות [ב' - כ"ג] שכתב, שפרעה
 היה רוחץ בדמם של תינוקות ישראל מאה חמישיים בבוקר ומאה חמישיים
 בערב, היו חלקם מתינוקות בכורים. ולפי זה מובן היטיב, ביום אחד שחט
 שלוש מאות תינוקות ביום, ובמשך שנה כמעט מאה אלף תינוקות, ואם ענין
 זה היה נמשך שלוש שנים, נחסרו למעלה משלוש מאות אלף בכורים.

"קח את הלויים תחת כל בכור" (ג' - מ"ה)

הלויים מרמזים לדבקים בה' ומתלויים אליו, כמו שנאמר הפעם ילוה אישי
 אלי, ואילו הבכורים מרמזים לבעלי גאווה המחשיבים את עצמם, "שיינע
 יודן". קח אפוא את הלויים הדבקים בה', במקום הבכורים הגאותנים...
 ("אמרי חיים")

"העודפים על הלויים" (ג' - מ"ו)

מספר הלויים שנגרע ונחסר ממספר הבכורים היה מאתיים שבעים ושלוש
 איש, כתב בספר "אמרי פי" רמז לזה, כי גר"ע בגימטריה מאתיים שבעים
 ושלוש.

"ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקודש תקח עשרים גרה
 השקל ונתת הכסף לאהרן ולבניו" (ג' - מ"ז - מ"ח)

בשו"ע [יור"ד סימן ש"ה] יש מחלוקת, האם ניתן לפדות ע"י שליח. הרמ"א
 פוסק שאי אפשר, ומקורו בשו"ת הריב"ש, ונחלקו עליו הט"ז והש"ך,
 בטענה שבכל הש"ס "שלוחו של אדם כמותו", והוא הדין בפדיון הבן. מביא
 הגר"א מוילנא הוכחה לש"ך והט"ז שאפשר לעשות ע"י שליח, שהקב"ה
 אמר למשה "ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת וכו' ונתת הכסף
 לאהרן ולבניו", ראייה שאפשר לעשות ע"י שליח.

"נשא את ראש בני קהת" (ד' - ב)

שואל האלשיך, מדוע אצל בני קהת לא מופיע לשון מנין, רק "נשא את
 ראש", ואילו אצל גרשון [ד' - כ"ג] כתוב לשון מנין "תפקד אותם", ובמרי
 נאמר פעמיים [ד' - כ"ט] "תפקד אותם" ושוב [פסוק ל'] "תפקדם"? אומר
 האלשיך, יתכן על פי המדרש רבה אצלנו [ג' - י"א], שהיה הארון מכלה בבני
 קהת, והיה מקום לומר כי המניין הוא שגרם להתמעטותם, לכן לא הזכירה

אך אם נבדוק היטב את מניין הפקודים בשתי החשבונות בכל משפחה ומשפחה, יוצא שבמשפחת גרשון כשלושים וחמשה אחוזים משבט זה היו בני שלושים עד חמישים [אלפיים שש מאות ושלושים מתוך שבעת אלפים וחמש מאות], במשפחת קהת היו שלושים ושניים אחוז בני שלושים עד חמישים [אלפיים שבע מאות וחמישים מתוך שמונת אלפים ושש מאות], ובמשפחת מררי למעלה מחמישים אחוז [שלושת אלפים ומאתיים מתוך ששת אלפים ומאתיים] היו מבני שלושים עד חמישים. מבאר רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, שבט מררי עשו את העבודה הקשה ביותר, הם סחבו את הדברים הכבדים ביותר, את הקרשים, לכן כבר במצרים נתן להם הקב"ה יותר ילדים כדי שיהיו יותר אנשים שישתתפו במשא הקרשים, רואים מכאן שאפילו בשעה שעם ישראל היו בשעבוד מצרים ולא חלמו על גאולה כלל הקב"ה היה עסוק בלהרבות כוחות בעבודת ביהמ"ק לכן אנו צריכים תמיד לחשוב "ישועת ה' כהרף עין" וכל מה שקורה לנו זה לטובתנו בכל מצב.

"ובא אהרן ובניו בנסע המחנה והורידו את פרכת המסך וכו'" (ד - ה)
הדרך ממעטת, משפילה ומורידה את האדם. מי שהוא נע ונד, יורד מערכו ומחשיבותו – רמז לדבר אומר רבי משה מקוברין, "אשרי יושבי ביתך", אבל "בנסוע" – "הורידו" – מוריד מערכו של האדם.

"ובא אהרן ובניו בנסע המחנה והורידו את פרכת המסך וכסו בה את ארון העדת" (ד - ה)

"ונתנו עליו כסוי עור תחש ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה ושמזו בדיו" (ד - ה)
(ו)
האדמו"ר רבי יואל מסטמר היה לועג על הפוסחים על שתי הסעיפים, באין להם דרך סלולה וברורה. וכך אמר פעם בהיותו באורשויו בשנת תרצ"ז: "בפרשת במדבר נאמר, שבנסוע המחנה נתנו כסוי עור תחש על ארון העדת, וחז"ל נחלקו אם התחש שבימי משה טמא היה או טהור. והדבר תמוה, מדוע ביקשו חז"ל לקבוע שהתחש היה טמא? אלא שהתחש היה מתפאר בגוונים שלו, ולכן מתרגם אונקלוס 'ססגונא' – ששה גוונים, שיש ומתפאר בגוונים שלו, ואם כן לא יפלא שחשבוהו לדבר טמא, כי לאמות יש רק גוון אחד, ומי שיש לו כמה גוונים ודעות, אינו אלא איש טמא העטוי במעיל תחש..."

"ונתנו עליו כסוי עור תחש ופרסו בגד כליל תכלת מלמעלה" (ד - ה)
שואל רבי אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל בספרו "קרן לדוד", צריך להבין מדוע נשתנה הארון שהיה כיסוי תכלת מלמעלה, והשולחן, המנורה, והמזבח – היה עור תחש מלמעלה?

ותירץ, על פי מה דאמרו חז"ל [שבת קמ"ה:]: 'במתא שמאי ובלא מתא תותבאי', כלומר: תלמיד חכם בביתו אין צריך להתהדר בלבוש, אמנם כאשר יוצא חוצה – צריך להתהלך בבגד תלמיד חכם, על כן הארון אשר מרמז על התורה – כשנסע – פרסו מעליו כיסוי חשוב – בגד תכלת, שהוא הבגד היותר חשוב – מלמעלה, להודיע מעלת קדושת הארון.

התורה מניין בני קהת, כדי שיראו שלא המניין גורם, כי הרי אצל בני גרשון נזכר מנין פעם אחת, ואצל בני מררי פעמיים, ולא היתה מיתה מצויה בהם, הרי אומר, שאין התמעטותם אלא רק מהארון.

"נשא את ראש בני קהת וכו' לעשות מלאכה באהל מועד" (ד - ב - ג)
שואל ה"אור החיים", מדוע אצל בני קהת כתוב "לעשות מלאכה", ואילו בפרשת נשא [ד - כ"ד - ל'] כתוב "לעבוד עבודה"? ומתיר, נשיאת הארון שנפלה בחלקם של בני קהת, לא היתה בה "עבודה" כלל, כיון שזה לא היה כרוך במאמץ, ואדרבה, הגמ' בסוטה [ל"ה:] אומרת, שהארון היה נושא את נושאו, ולכן זה נקרא מלאכה. ולכן לבני גרשון ומררי שהיתה בהם "עבודה", נתן עגלות, ואלו "לבני קהת לא נתן (עגלות) כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" [ג - ט].

תירוצו נוסף אומר ה"אור החיים", בני קהת שהיו נושאים את הארון, היו צריכים לשאת אותו בסדר מיוחד, שפניהם נשואות אל הארון, מפני כבוד ארון ה', כמו אדם שנושא אדונו על כתפו. ומכיון שבעבודתם היה תוספת זהירות בצורת משא הארון, קראה התורה לעבודתם מלאכה (כעין מלאכת מחשבת), משא"כ אצל בני גרשון ומררי לא היה במשאם מעבר ל"עבודה" רגילה.

ה"משך חכמה" מסביר, בהמשך פרשת נשא [פרק ז'], כשהביאו הנשיאים את קרבנם "שש עגלות צב ושני עשר בקר", מספרת התורה שמשא חילק את קרבן הנשיאים בין בני גרשון ובני מררי לצורך נשיאת המשכן וכליו. אך לבני קהת לא נתן כלל "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו".

לפי זה מבאר ה"משך חכמה": כיון שרק טלטול מרשות לרשות על ידי האדם נמנה בין ל"ט המלאכות האסורות מדאורייתא, אך טלטול על ידי בחמה אסור רק מדרבנן [כמבאר בגמרא מסכת שבת דף קנ"ד:], לפיכך, לגבי בני גרשון ובני מררי שנשאו את המשכן על ידי העגלות והבקר שנתן להם משה, כתבה התורה לשון עבודה, שהרי נשיאת חפץ על ידי בהמה אינה נחשבת למלאכה, אך לגבי בני קהת שנשאו את הכלים בעצמם, יכולה היתה התורה לכתוב לשון 'מלאכה', כי שבשבת, נשיאת חפץ באופן זה נחשבת ל'מלאכה'.

"פקד את בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם" (ד - ג)

לפי החשבון המפורט בפסוקים שלהלן עולה, כי בני גרשון מנו שבעת אלפים וחמש מאות, בני קהת שמונת אלפים ושש מאות, בני מררי מנו ששת אלפים ומאתיים.

והנה בפרשת נשא התורה מונה את אלו משבט לוי שגילם בין שלושים לחמישים. ומניינם היה אלפיים שש מאות ושלושים, מניין בני קהת בגילאים אלו היה אלפיים שבע מאות וחמישים, ומניין בני מררי בגילאים אלו היה שלושת אלפים ומאתיים.

לכאורה היחס באחוזים של גילאי שלושים עד חמישים, מול מספר הפקודים מגיל חודש ומעלה בכל משפחה ומשפחה היה אמור להיות בערך זהה.

"ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה" (ד - י)

במזבח הנחושת, הגמ' ביומא [כ"ד]. אומרת, שהיו מרימים מידי יום רק מלוא הקומץ, ואילו שאר הדשן היה נשאר צבור על גגו של המזבח. לכן בזמן המסעות, היה צורך לדשן רק את מזבח הנחושת.

"ופרשו עליו בגד ארגמן" (ד - י"ג)

בענין הארגמן, כתב הרמב"ם [פ"ח מהלות כלי המקדש ה"ג]: "הארגמן הוא הצמר הצבוע אדום". וכתב שם ה"משנה למלך": "נראה מדברי הרמב"ם שאין ההקפדה אלא בצבע שיהיה אדום, אך רש"י בפירושו התורה כתב בפרשת תרומה [שמות כ"ה - ד], 'ארגמן - צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן'. נראה, דאף אם הצבע הוא אדום לא מהני, אם לא יהיה מצבע שכולו ארגמן".

דברי רש"י הללו מובאים במכתבו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל בספר "דרישת ציון", כאחד הטעמים למה אין בידינו לחדש עבודת הקרבנות בזמן הזה, וז"ל: "... ואף דהרמב"ם כתב שהוא צבוע אדום, הא ברש"י בחומש מפורש שצבוע 'ארגמן', ומי יברר לנו עתה איזה צבע נקרא בשם ארגמן וכו'... ואין בידינו לעשות עד שיערה ה' ממרום רוחו עלינו להביא גואל צדק האמיתי להורות בצדק". [מדבריו נראה שארגמן הוא מין צבע, אכן מדברי ה"משנה למלך" נראה לכאורה, דגם הארגמן שייך להיות צבע אדום, אלא שזה חומר צבע הנקרא ארגמן].

"ושמו בדיו" (ד - י"ד)

בפסוק זה כתוב "ושמו את בדיו". ויש לדקדק על שינוי הלשון מפרשת תרומה, ששם בארון כתיב "והבאת את הבדים". ועיין תוס' [יומא ע"ב]. מתרץ רבי יעקב יהושע פרומן זצ"ל בספרו "נחלת יעקב יהושע", שראה בשו"ת הרדב"ז [חלק שיש סימן ק"צ], וז"ל: "שאלת ממני על פסוק 'ושמו את בדיו' האמור בארון בפרשת במדבר סיני, מדוע היו צריכים לשים את בדיו, הרי הבדים בארון היו, והמסירים משם לוקה, דכתיב 'לא יסורו ממנו וגו'', לפיכך הנכון שאין המסיר לוקה עד שיסיר אותם מן הטבעות לגמרי, אבל לפעמים היו נשמטים לצד זה או לצד זה, אע"פ שלא היו יוצאים מן הטבעות, ובשעה שהיו צריכים לשאת את הארון - היו צריכים להביא את הבדים לאמצע, כדרך כל נושאי משא, ולתיקון הזה קורא הכתוב 'שימה', כלומר - תקנו את בדיו - אם הם צריכים להביאם לאמצע כדי לשאת אותם. והוסיף טעם על דבריו, שלזה קורא הכתוב 'שימה', עפ"י המבואר בגמ' [מנחות נ"ט]: ד'שימה' בכל שהוא, ולפי"ז מובן ההבדל בין הלשונות, בפרשת תרומה כתוב בתחילת נתינת הבדים לטבעות - לשון 'והבאת', 'והובא את בדיו', אבל לאחר מכן בפרשת - הורה שלא להוציא את הבדים, אלא רק לתקן קצת את הבדים בתוך הטבעות כל שהוא, ולכן שייך לשון 'ושמו את בדיו'.

"ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה" (ד - ט"ז)

ופקדת אלעזר - שהוא ממונה עליהם לשאת אותם, שמן וקטורת ושמן המשחה ומנחת התמיד עליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת חנייתו "פקדת כל המשכן - ועוד היה ממונה על משא בני קהת. [רש"י]

יש להבין מה הפירוש 'כליל תכלת'? ואם תאמר שכוונת התורה לומר שהיה כולו צבוע תכלת, הרי גם אם היה כתוב סתם 'תכלת' - היינו יודעים שהכוונה לכולו. ואם תאמר שבאה התורה לאסור לצבוע בצבע פגום - דהיינו שהשתמשו בו לדבר אחר מקודם, הרי גם בציצית כתוב 'תכלת' בלבד, וגם שם צבע פגום פסול, כמבואר בגמ' [מנחות מ"ב]: וברמב"ם [ציצית פ"ב ה"ג]?

מתרץ רבי נתן לוברט זצ"ל בספרו "שארית נתן", יש לפרש כמו שמצינו גבי המעיל שכתוב בו ג' פעמים 'כליל תכלת' [שמות כ"ה - ל"א], ושם דרשו חז"ל [יומא ע"ב]. 'כליל' מלשון 'גדיל' - שיהיו החוטין כפולין, שאע"פ שכל החוטין היו כפולין שיש, במעיל צריך להיות כפול שנים עשר, ולכן גם בארון צריך להיות הכיסוי ארוג כפול י"ב, וכן משמע גם מתרגום יונתן בן עוזיאל שמתרגם כאן 'כליל תכלת' - שזיר.

ויש לבאר טעמו של דבר כיוון שבשעת המסעות שמו על הארון את הפרוכת, והכיסוי בא לכסות את שניהם, לכך היה צריך להיות כפול. ולמה כיסו את הארון בפרוכת? כיוון שעל גבי הארון הייתה הפרוכת, וכתוב בספר יצירה [פ"ד - מ"א] שישנן אותיות כפולות שמשמשים גם בדגש וגם ברפה והם 'בג"ד כפר"ת' (אף שבימינו מקובל לומר רק 'בג"ד כפ"ת' זה מכיוון שנשתכחה הברת הר'), ולכן בארון שהייתה בו התורה, רמזו זאת במה שכיסוהו עם הפרוכת על הכפורת, שבשניהם יחד ישנן האותיות 'כפר"ת' הן בדגש והן ברפה, ושמו עליו בגד כפול כנגד האותיות 'בג"ד' שנכפלים בדגש וברפה.

"ולקחו בגד תכלת וכיסו את מנורת המאור" (ד - ט)

רבי חיים קניבסקי בספרו "טעמא דקרא" שואל, מדוע קוראים כאן את המנורה "מנורת המאור"? ומסביר, הגמ' בשבת [כ"ב]. אומרת, שהיתה המנורה עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. וכתבו בראשונים, שאסור היה לכבות את המנורה גם ביום. ולפי זה יש לומר, שגם כאן היה אסור לכבות את המנורה בלילה, אלא בעוד שהיא בוערת היו נותנים אותה אל תוך בגד תכלת, ואולי גם נתנו עליה איזה כלי כדי שלא יישרף הבגד, לכן קראו לה מנורת המאור, כי תמיד האירה.

רעיון זה כבר מצאנו בספרו של בעל ה"שפתי צדיק" שהעיר כי תיבת 'ולקחו' לכאורה מיותרת, שהרי בארון ובשולחן לא כתיב כלל 'ולקחו', ולכן ביאר, כי אולי היו לוקחים את המנורה כשהיא דולקת גם כן, כשהיו צריכים ליסע באמצע הלילה, למאן דאמר דיש סילוק מסעות בלילה, ואז היתה המנורה דולקת, ואין סברא שיכבו אותה, ואם כן היו צריכים לעשות המכסה באופן שלא יכבה המנורה על ידי זה, לזה בא מלת 'ולקחו' שיהיה בכוונה לכסות אותה באופן שלא תכבה".

"ודישנו את המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן" (ד - י"ג)

"ודישנו את המזבח" - מזבח הנחושת. [רש"י]

מדוע באמת לא כתוב גם על מזבח הזהב "ודישנו את המזבח"? מתרץ בספר "בנין שלמה", המשנה במסכת תמיד [פ"ג - מ"ט] אומרת, כי את מזבח הזהב היו מודשנים בכל יום, ולוקחים את כל הדשן שהיה מונח עליו. אבל

בירושלמי הובא, שאת כל אלו הדברים נשא אלעזר בעצמו, ואיך הצליח לסחוב משא כזה כבד, הרי הקטורת היתה שלוש מאות שישים וחמשה מנים, ושמן המאור מאה שמונים ושלוש לוגין. אומר הרמב"ן, שהיה חזק ואמין כיעקב אבינו.

שואל רבי חיים שמואלביץ, איך במציאות סחב כל כך הרבה? אמנם הובא בירושלמי (וראה גם ברש"י [שבת צ"ב.] בשם רב האי גאון, שאחזו שמן אחד בימינו ושמן אחד בשמאלו, את הקטורת בחיקו ואת החביתין בכתפו). ויותר, הרי אלעזר היה נשיא, וכי יפה הדבר לכבודו של "נשיא נשיאי הלוי" לשאת כאלה משאות? ומתרץ, קטורת ושמן המאור הינם מן הדברים המקודשים ביותר לעם ישראל, לאדם הפשוט שאינו יודע להעריכם הם אכן משא "כבד", אמנם לאלעזר הכהן ולכל איש יודע ערך, היה זה משא של "כבוד". דבר זה לא הבינה מיכל בת שאול כשלעגה לדוד המלך שהיה מפוזר ומכרכר לפני ספר התורה, כי אכן מלך שיוצא לרקוד בשמחת התורה, ונשיא שנושא עליו את משא הקודש של קטורת ושמן המאור, זהו הכבוד האמיתי. והוסיף: הנה בבית התלמוד של קלם, רק המיוחדים שבחבורה כמו ר' שמונה זיסל בכבודו ובעצמו, זכו לכבוד האמיתי לטאטא את רצפת בית המדרש, לפועל פשוט אמנם בזיון הוא זה, אבל לאדם גדול זה אינו אלא כבוד כאשר מדובר בהיכל הישיבה. כמו כן אצל איש בר דעת, סידור בית המדרש והחזרת הספרים למקומם זהו כבוד גדול, כמו יהושע שבשביל היותו מסדר הספסלים באהל של משה, זכה להיות מנהיג בישראל.

מוסיף רבי יצחק גולדווסר בספרו "יצחק לישרים תושיה", איזה תפקיד רם ומכובד יותר, סבל או מנהל? הכל יודעים שמנהל מכובד יותר וגם מרויח יותר, אבל בתורה יש דירוג שונה לתפקידים מכובדים, שהרי רש"י כתב שאלעזר היה ממונה לשאת את שמן המאור, וכתוב בירושלמי [שבת פרק י' הלכה ג'] שאלעזר בעצמו היה נושא את המשא הזה, א"כ מדוע מספרת לנו התורה קודם כל על התפקיד הזה, שהוא לדעתנו פחות מכובד, ורק אח"כ על תפקידיו הניהוליים, וכפי שמוסביר רש"י "עליו מוטל לצוות ולזרז וכו'", היה ממונה על משא בני קהת לצוות איש איש על עבודתו ומשא? אלא, מכאן אנו למדים, שבעיני התורה, בדברים שבקדושה סדר החשיבות אינו כפי שאנו מורגלים בחיי החולין שלנו, לא המנהל חשוב אלא מי שעושה את המעשים בגופו, וככל שטורח יותר הוא נחשב יותר. וכמו כן מצינו בעגלות שתרמו הנשיאים לנושאי המשכן [ו' א-ט], שש עגלות היו, ארבעה מהן נתנו לבני מררי שנשא את המשאות הכבדים, ושתיים מהן נתנו לבני גרשון שנשא את המשאות הקלים יותר, ומה ניתן לבני קהת? כלום! מדוע? התורה בעצמה מסבירה לנו - "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו", כי כך יש לנהוג בדברים שבקדושה, ביותר עמל, ביותר מאמץ - "בכתף ישאו".

"אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי" (ד - י"ח)

שואל רבי יחזקאל אברמסקי, מדוע דווקא אצל משפחות הקהתי נזכר הביטוי "שבט", הרי מדובר במשפחה ולא בשבט? ומתרץ, כיון שהבטיח הקב"ה שלא יכרת שבט נושאי התורה לעולם, הכוונה לכל לומדי התורה,

ורמז רמזה לנו התורה, לא רק משפחות הקהתי עצמן לא יכרתו, אלא כל שבט נושאי התורה לעולם, וכמו שכתוב "כי לא תשכח מפי זרעו".

"אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי" (ד - י"ח)

כותב רבי אהרן קוטלר: בפרשתנו ראינו שהתורה מצאה לנכון להאריך בפירוט סדר חנייתם של בני ישראל במדבר, וכל ענין הדגלים וסדר נסיעתם, וכן בעבודת הקמת המשכן ופירוקו, מי ישא מה, ומי קודם למי, כל צעד וכל פסיעה ממש על פי ה'. כל זה ללמד לדורות כי כל ענייני תורה ועבודה צריכים סדר. כאן בנשיאת הארון כתוב בחז"ל שכל אחד היה רוצה לזכות בנשיאת הארון והיו דוחקים זה את זה, והארון היה מכלה בהם, כי בגלל קדושתו המרובה הפגיעה הקלה ביותר בכבודו חמורה היא למאוד. הרי לנו שהארון שהוא שיא הקדושה והברכה, דווקא היה פוגע ומכלה במעולים והבחירים שבישראל, ורק בגלל חוסר סדר ומשמעת. רואים מכאן שגם הידחקות לשם קדושה, וגם התגודדות והתקוטטות "כדי להדבק אל הקודש" פסולה היא, והיתה מכלה בהם, שכן בהעדר סדר נכון, ענייני הקדושה הנעלים ביותר יכולים להתהפך לחלוטין, והראיה, שגם כשראו בהתחלה שהארון מכלה בהם, הוסיפו להידחק כדי לזכות בעבודת הקודש, ורק משום שהכירו בחשיבות והזכות הגדולה שבכך, ועם כל זה היו באים לידי מריבה וזלזול. ונמצא שהענין היותר נעלה וקדוש בעיניהם עד כדי מסירות נפש עליה, נהפך על ידם לקלות ראש בהעדר סדר ומשמעת.

"אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי מתוך הלוי" (ד - י"ח)

כותב הספורנו, "אל תכריתו" - אל תניחו את המשאות באופן שיזכה בהם כל הקודם, כי בכזה מקרה יכול להיות שידחפו אחד את השני ויחללו את הקודש, וזה יהיה סיבה להכריתם, וכמו שהגמ' ביומא בפרק שני מספרת מה שקרה בתרומת הדשן.

"וואת עשו להם וחיו ולא ימותו" (ד - י"ט)

מה ראה הקב"ה להזהיר על משפחות הקהתי יותר משאר המשפחות וכו', בדבר אחד היו מעולים מכל הלויים, שכל הלויים היו טוענים בכל המשכן והיו הולכין כדרך ופניהם אל הדרך, אבל בני קהת היו מהלכים אחרונים, ופניהם לארון, כדי שלא ליתן אחור לארון. [במד"ר ה' - ח].

הגמ' בסוטה [ל"ה:] אומרת שארון נושא את נושאי, וא"כ, לא היו צריכים להסתכל כשהלכו, ואפשר היה ללכת בעצימת עיניים, ואדרבה, מי שחשב שהארון תלוי בחסדיו של נושאו, מחשבת חטא בידו, וכמו שמצינו בשמואל ב' [י' - יז] שעוזה נענש על כך. וא"כ אומר רבי אייזיק שר, הנהגה זו של בני קהת שהיו הולכין אחוריהם, ופניהם לארון, לא היתה רק כדי למנוע גנאי לארון, אלא נהגו כך מתוך ידיעתם שהארון אינו תלוי בחסדיו של נושאו, ובוזה הם היו "מעולים מכל הלויים", לפי שידעו את מהות "מלאכתם" בנשיאת הארון.

"ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו" (ד - כ)

יש להעיר, איך הפרשה מסתיימת במילים אלו, והרי ההלכה בשו"ע [או"ח סימן קל"ח בהג"ה], שהקורא בתורה, צריך שיהא פותח בדבר טוב וחותר

בדבר טוב? מתרץ רבי מרדכי יהודה לייב זק"ש, יתכן שזה נובע מתוך כך, שכשנתקבל מנהג בבל לגמור את כל התורה בכל שנה ושנה (ראה "מנהגי ארץ ישראל" [סימן צ"ב]) ונמסר סימן לחלוקת הפרשיות, במדבר, נשא, בהעלותך וכו', לא היתה הכוונה לפי החלוקה שלנו, שפרשת נשא תתחיל בפסוק "נשא את ראש בני גרשון", אלא "נשא את ראש בני קהת" [פרק ד פסוק א], כדי שהפסוק "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו" לא היה סיום כלל וכלל, וסוף הפרשה היה צריך להיות הפסוק [ד - י"א] "ויתן משה את כסף הפדים וכו' כאשר ציוה ה' את משה". ולפי חלוקה זו, יתיישב גם מה שיש להעיר למה חלקו את הפרשיות על משפחות הלויים ועבודתם בשתי שבתות, פרשת בני קהת לחוד, ופרשת בני גרשון ומורי לחוד. ולפי הנ"ל, הכל פרשת אחת. וכן מסתבר, משום גודלה של פרשת נשא יותר מכל הפרשיות, הוצאה פרשת בני קהת (עשרים פסוקים) מפרשת נשא הארוכה, וצורפה לפרשת במדבר הקצרה ממנה.

רבי חיים קניבסקי תירץ, מיתה לרשעים, הנאה להם והנאה לעולם. הדיין **רבי יעקב פוזן** ענה לי, מהפסוק רואים דבר טוב, שכתוב "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו" היינו עצה טובה כדי שלא יהיה מצב שוב כמו זה שהיה אצל נדב ואביהוא.

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש

לשלוח בקשה לכתובת

mideshenb@gmail.com